MUNTANYA

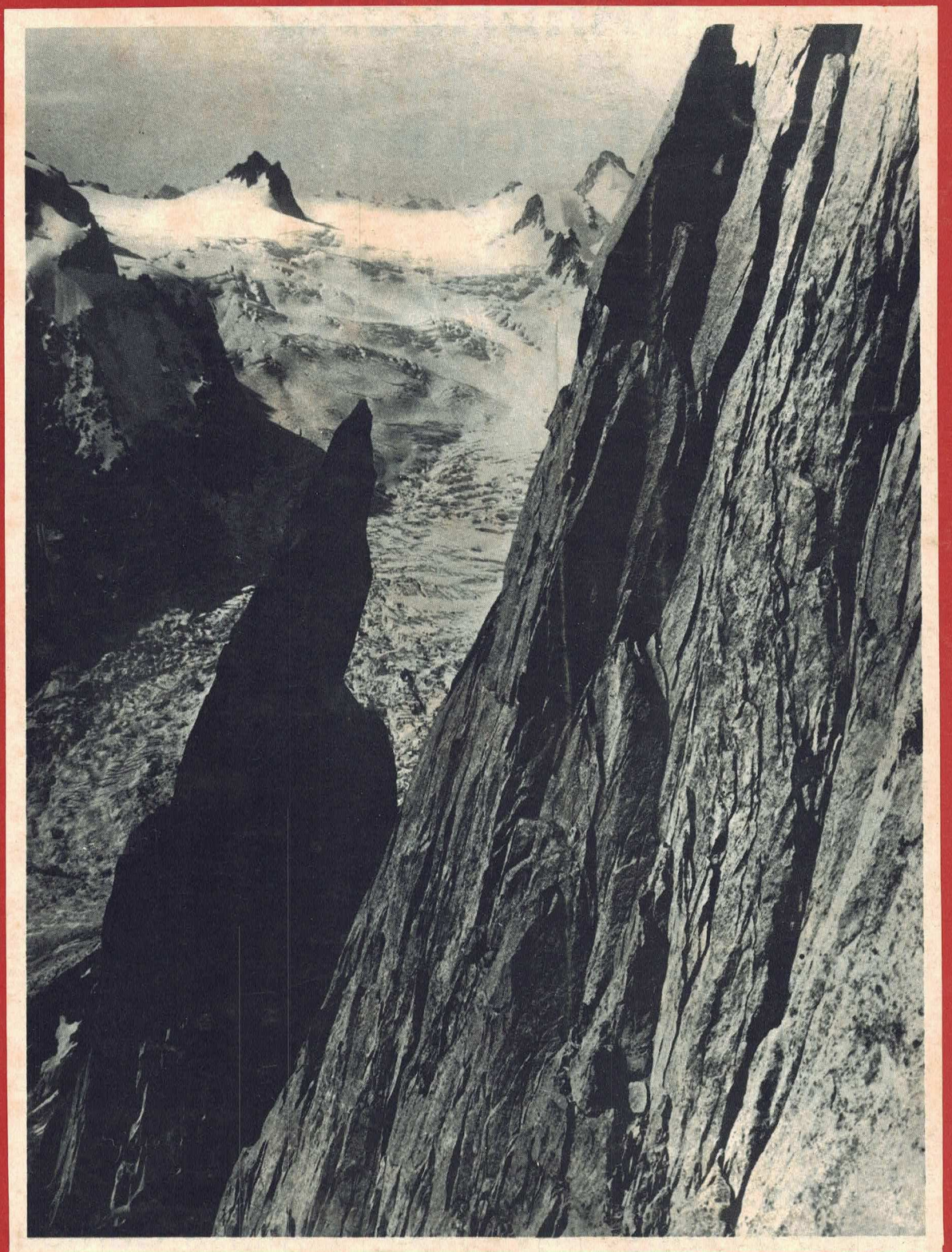

AGOST 1974

BARBACOAS

OROLEY

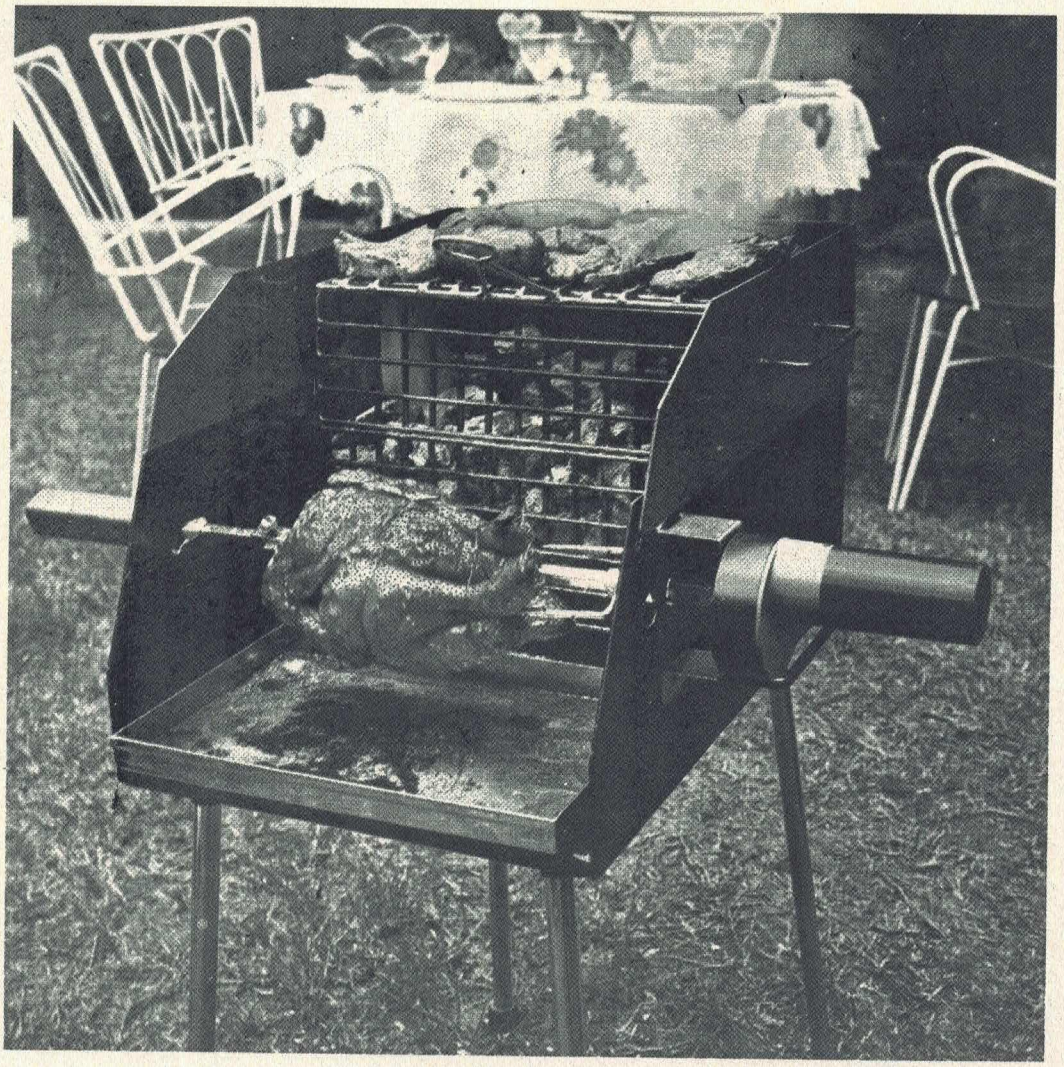

Facilment desmontable i portàtil
De venda a: Witty, Bavillesset, Esports Campañà

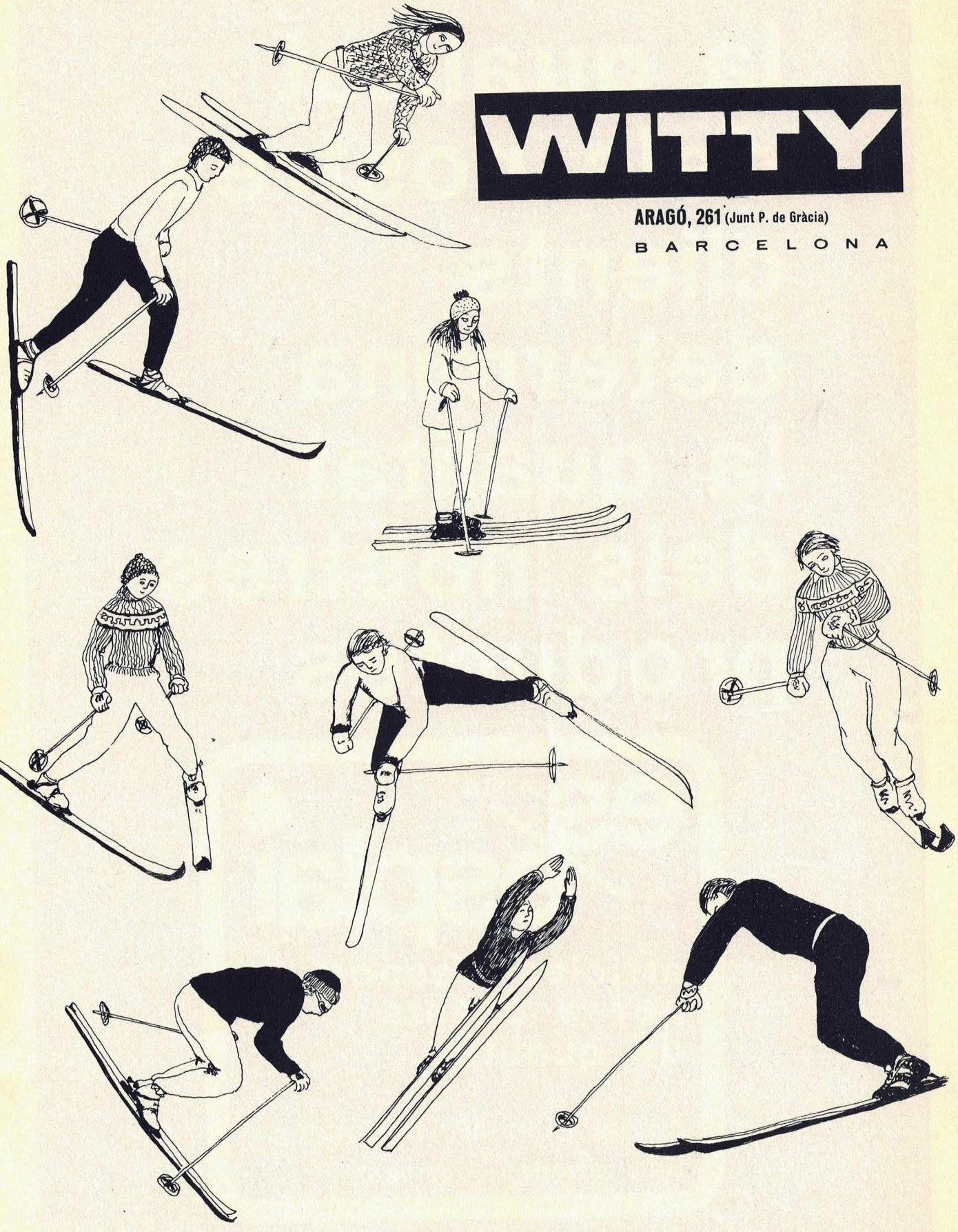

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

BARCELONA

la qualitat dels nostres clients determina la qualitat dels nostres productes

esports esplai

articles d'esport per a clients de qualitat

c. del pi nº 16, barcelona-2

tels. 231.64.34 221.28.57

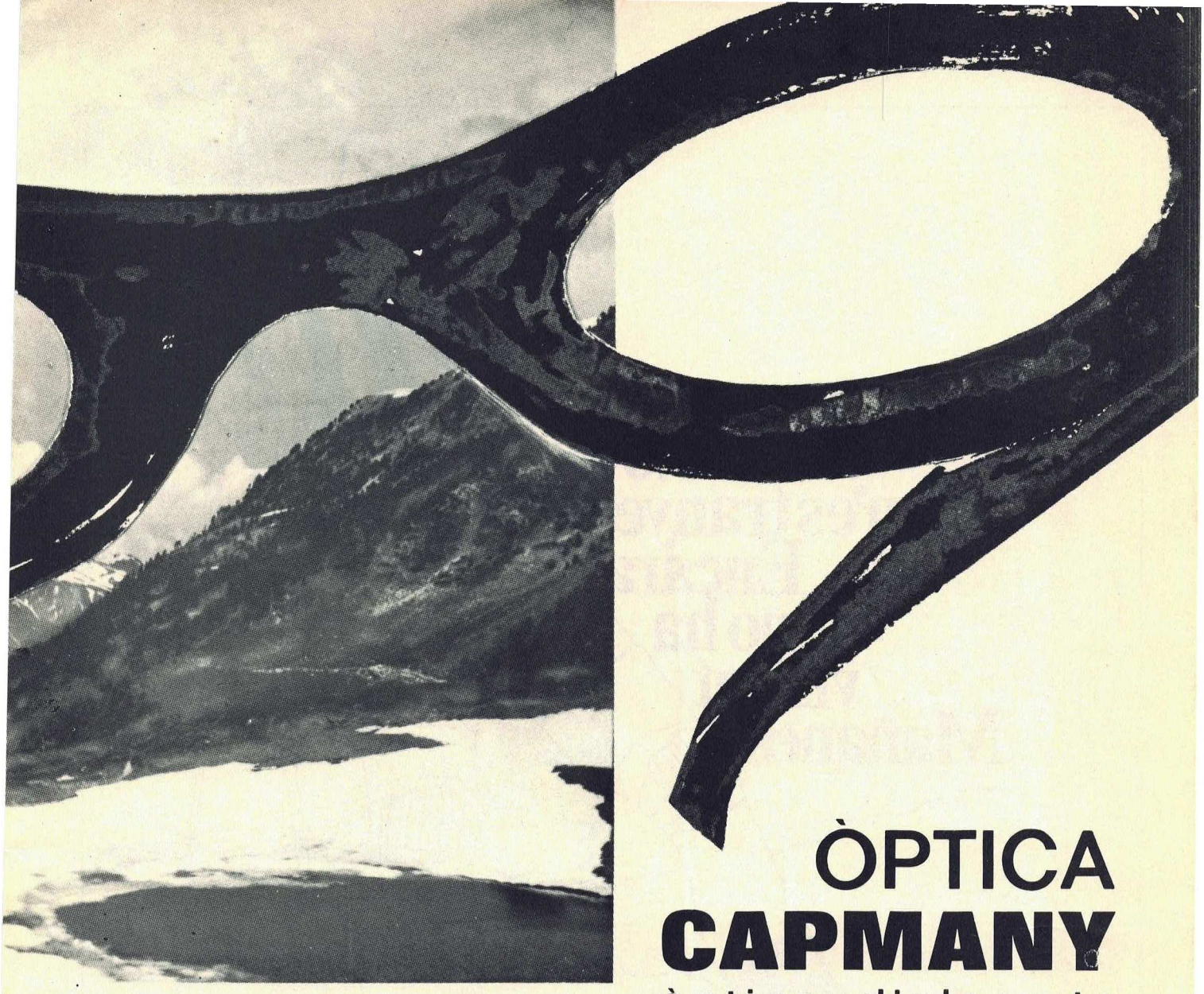

ÒPTICA CAPMANY

òptics diplomats

**Descompte especial
als senyors socis
del Centre Excursionista
de Catalunya**

Qualitat i gran
assortiment en
CINE
ÒPTICA
FOTOGRAFIA

Muntaner, 357 - Barcelona - Telèfon 211 26 57

No us n'estranyeu! Encara no ha visitat Mañanes

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

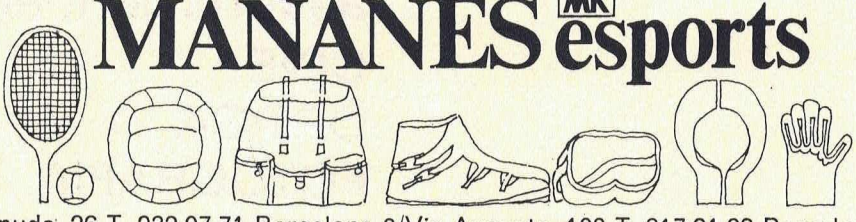

MAÑANES MK esports

Canuda, 26 T. 232 07 71 Barcelona-2/Via Augusta, 103 T. 217 91 88 Barcelona-6
Bailèn, 170 T. 258 10 15 Barcelona-9/Prim, 99 T. 380 48 21 Badalona

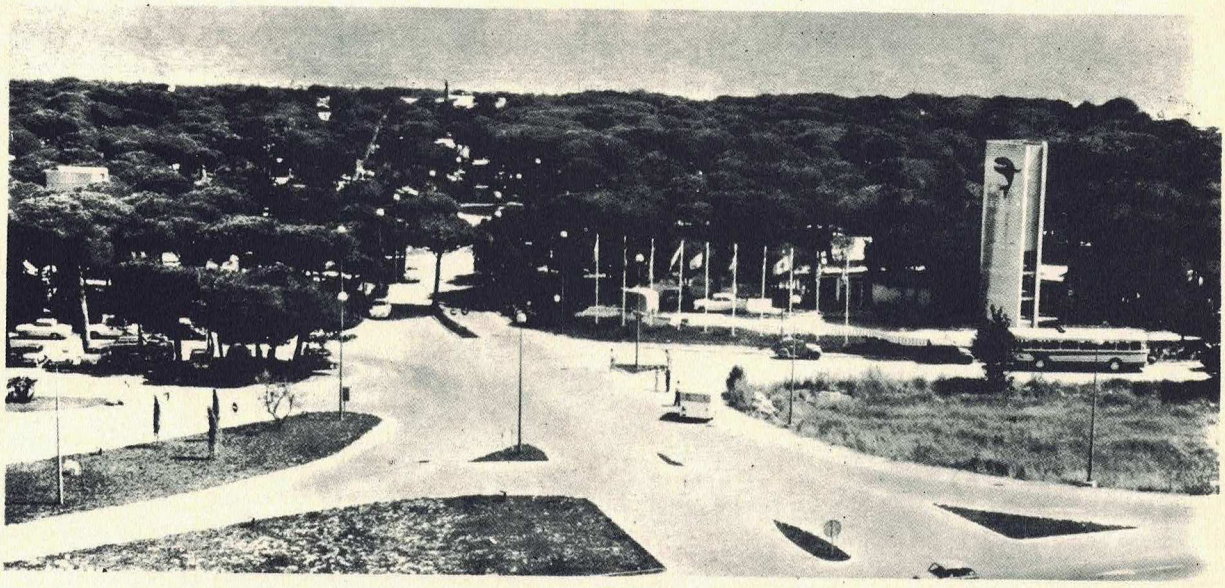

"la ballena alegre"

Camping

La Ballena Alegre

A 9 minuts de Barcelona per l'autopista de Castelldefels, el camping "LA BALLENA ALEGRE", us convida a acampar als seus boscos frondosos i a banyar-vos a les transparents aigües mediterrànies.

Així mateix i per a comoditat dels nostres clients hem instal.lat a l'interior del recinte del camping els serveis complets de bar, restaurant, serveis sanitaris, supermercat, dutxes, lavabos, assistència mèdica, parc infantil, zona esportiva, bugada i planxa i el sector comercial on podreu adquirir tots aquells articles que vulgueu.

CAIXA DE PENSIONS
PER A LA VELLESA
I D'ESTALVIS

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any XCVIII Núm. 674 Vol. 85

Agost de 1974 Dipòsit Legal B. 545 - 1953

Sumari

	Editorial	**130**
Carles Macià i Vives	**Punta Passet**	**131**
Albert Oliveras i Folch	**Aconsellar a un aprenent d'escalador**	**134**
Joan Cardona	**Vall de Cabanes**	**136**
Jaume Gil i Lluís Belvis	**Una escalada a Mallorca**	**137**
Carles Balaguer	**Yanoama-Amazònia**	**141**
	XL Saló Fotogràfic de Muntanya	**146**
Ramon Pujol i Alsina	**"La Montagne" i el centenari del Club Alpí Francès**	**150**
Oleguer Escolà	**L'avenc del Nenet. La Figuera (Priorat)**	**153**
Montserrat Ubach	**Expedició Atlas 73.**	**156**
Xavier Virella	**Campdàsens, poblat ibero-romà**	**159**
Ramon Pujol i Alsina	**Flors de muntanya.**	**161**
	Crònica del Centre	**164**
	Cicle "L'home i la natura".	**164**
	Crònica	**164**
	IV Setmana del llibre i disc de muntanya dedicada a Montserrat	**165**
	Bibliografia	**166**
Oleguer Escolà	**Livre du cinquantenaire de l'Institut de Spéleologie "Emile Racovitza"**	**166**
Gabriel Jaraba	**Azimut, tu primer libro de montaña**	**167**
Josep Llaudó i Majoral	**Defensa del Rosselló català, per Pere Verdaguer**	**167**
Albert Jané	**Toponímia urbana i onomàstica vària, per Enric Moreu-Rey**	**167**

Redacció i Administració:
Paradís, 10, Barcelona (2)
Tel. 232 45 01, 01, 02, 03

Director: Josep Llaudó i Majoral

Consell Assessor: Agustí Jolis i Felisart, Francesc Gurri i Serra, Jaume Fabrés i Amorós, Miquel Albert, Josep M. Sala

Assessor tècnic: Albert Jané

Maqueta: Josep Nuet

Secretària: Anna Borbonet

Comptador: Manuel Casanova

Publicitat: Lluís Puntís, Via Augusta, 47, 6.º Barcelona (6) Tel. 218 69 60

Col.laboradors: Jaume Granell, Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras, Hermenegild Carreté, Josep M. Sala Albareda, Agustí Jolis i Felisart, Josep Abril, David M. Aloy, Gabriel Jaraba, Enric Font, Roger Tarragó, Josep Girona, Modest Montlleó.

Subscripció: 195 pessetes anuals (sis exemplars); estranger 225 pessetes; preu d'aquest exemplar, 35 pessetes

(Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista)

Impressió: Suimpa, Indústria, 110 Barcelona (13)

Portada: Aiguille de Roc (Alps). Segon premi del XL Saló Fotogràfic de Muntanya.
(foto: Josep Monistrol i Pons)

Editorial
Muntanya i acampada

Tota la vida del nostre Centre, tan llarga i tan densa, s'ha adaptat sempre a les mutacions que imposa el transcurs dels anys. I una de les activitats socials del Centre subjecta a aquest procés general, sobre la qual volem ara centrar el nostre comentari, han estat els tradicionals campaments d'alta muntanya, en què la tenda era un instrument al servei del cim, del coll, del llac.

Aquests campaments, ara, han canviat d'estructuració. Abans, el Campament d'Alta Muntanya, el Campament Social, era l'única avinentesa que el muntanyenc tenia per a viure intensament el Pirineu amb un mínim de comoditats. Però la societat actual ens ofereix moltes facilitats: els desplaçaments durant tot l'any, el cotxe utilitari, un nivell econòmic més elevat, l'acolliment al «turisme» del qual s'aprofita també el muntanyenc, més dies de vacances, dissabtes festius i «ponts»... Aquells quinze dies l'any al Pirineu no són sinó un record.

Els campaments d'alta muntanya van coexistir amb els de vacances. Aquesta coexistència fou determinada per la mutació de què hem fet esment. Silenciem un interregne d'aquests campaments fins a arribar als actuals en els quals s'ha aconseguit un equilibri sense cedir en allò que és immutable, una conseqüència del patrimoni ideològic del Centre, però acceptant unes noves estructuracions que comporta la vida actual. El Campament de Tor, l'any 1972, dóna fe d'aquest canvi.

El campament és la convivència a muntanya, però no la convivència material imposada per unes necessitats de mitjans. És un fi per la convivència en el campament i per la muntanya. La no participació en aquesta vida comunitària, l'individualisme, és el campisme dels terrenys de càmping. Cridem els qui viuen en aquest error. Fins i tot el campament estàtic ja és muntanya, el que no és res és el vegetatiu. Han de conviure aquests dos grups: l'esport de la muntanya, la caminada que condueix al cim i viure el campament al retorn, i el campament estàtic de muntanya que no oblida la presència immediata del cim, del coll, del llac, del riu, de les flors i els arbres, dels ocells i els silencis... Hi ha un abisme, doncs, entre la vida estàtica al campament i la vida vegetativa, polaritzada en la xerrameca de tenda, en la lectura que s'emprèn no pel goig de llegir, sinó només per avorriment, en el jeure no per descansar, sinó encara per avorriment. Contemplar, estenallat al prat, el camí del núvol que es fa i es desfà és una cosa molt important, que cal no confondre amb mirar el cel i els núvols sense veure'ls.

Un altre factor litigiós és la presència de criatures als campaments. Però sense els campaments els pares no poden fer muntanya i els nens constitueixen la llavor dels futurs muntanyencs i acampadors. Llavor que cal que no es perdi entremig del pedruscall del campament. Doncs, que facin concursos de dibuixos, que aplaudeixin els titelles, que participin en gimkames, però obrim-los les portes del Pirineu.

Cal pensar que potser els infants van esperonar els pares a organitzar els campaments de vacances. Amb més motiu no és lícit de deixar-los desemparats, en aquell estat purament vegetatiu a què ens referíem, mentre els grans s'enfilen al cim. Els qui no arriben a sis anys d'edat, passen el dia jugant i terrejant pel campament, banyant-se, mentre la mare vigila: ells mateixos es resolen la vida. Però cal iniciar-los en les inquietuds de muntanya; si no, només sabran jugar a futbol o a lladres i serenos. Els qui tenen de set a catorze anys, els qui fluctuen entre els petits i els grans, solen anar sols, ja no necessiten que la mare els vetlli, se senten incompresos, abandonats. Sense rebellions ni problemes, callen i vegeten... s'avorreixen. Però són fàcils de conduir perquè accepten la companyia i l'ajuda dels grans si aquests volen i saben posar-se al seu nivell. Aquests, doncs, demanen grans dosis de muntanya i campament. Els qui tenen més de catorze anys formen el grup difícil, el de les audàcies, dels individualismes i protestes, que rebutgen els petits i no accepten els «vells». Són projectes d'homes que ja es creuen ser homes. Hem dit que és un grup difícil, però no és impossible. Cal procurar que no vegetin ni visquin apartats. Els grans han de saber baixar fins a ells, donar-los responsabilitats i acceptar-ne les ensopegades. I sense que ens sorprenguin mai els desenganys, amb els quals cal comptar per endavant.

I, encara, no deixem soles les mares, amb la seva responsabilitat d'endegar tot el capigrell que suposa una tenda, i la tasca de vigilar els marrecs, i rentar, i fer un pom de flors boscanes amb què guarnir la taula... Cal ajudar-les i compartir la seva labor, i fer que visquin el campament i la muntanya.

Totes aquestes vivències tenen el seu suport en unes dades. L'any 1956 es va muntar el Campament Social d'Alta Muntanya a Viadós, al peu del Cinqueta d'Añes Cruces. Hi tornem l'any 1963. De San Juan de Plan ens traslladem, a peu, fins al lloc de l'emplaçament. Es van fer tots els cims de la regió. Avui pugem a organitzar un Campament de Vacances al cercle que travessa el Cinqueta de la Pez, al pla de Tavernés (1.775 m), a 13 km de San Juan del Plan. Els cotxes arriben fins al campament, però els avets, els cims, els rius, són els mateixos, ens esperen i som més colla.

Aquests són els campaments que van néixer fa tants anys, han arribat fins avui amb modificacions i, si volem, seguiran mentre quedin muntanyes i homes que sàpiguen viure-les.

Punta Passet

per **Carles Macià i Vives**

La punta Celestí Passet, de 3.002 metres, es troba situada a l'extrem sud del massís que comprèn els Besiberris i el Comaloforno, justament a continuació d'aquest últim cim. Quan es comença des de Caldes de Boí, seria un itinerari ben lògic ascendir primer en aquesta punta i seguir després cap al Comaloforno, o més enllà; igualment ho seria per acabar una travessia a la inversa. Ho espatlla, però, la bretxa que s'obre precisament entre la punta Passet i el Comaloforno. És una bretxa profunda, d'una cinquantena de metres, amb les parets dels dos costats verticals i difícils. Aquest obstacle és suficient per a convertir un recorregut, que altrament fóra més o menys normal, en una travessia de notable dificultat; dificultat que cal ja afrontar amb una específica voluntat de voler superar el difícil passatge. Això, unit al fet de la seva importància secundària respecte als grans cims del massís, fa que la punta Passet sigui molt rarament visitada.

Nosaltres —l'amic Josep Silva i jo— vam decidir de fer l'ascensió a aquesta solitària punta, comptant amb la facilitat que dóna la seva proximitat a Caldes de Boí. Havent sortit de Barcelona a la una de la tarda, és una mica abans de les sis quan deixem el cotxe davant el balneari i emprenem carretera amunt. Immediatament de passat el pontet sobre el riu, agafem, a l'esquerra, un camí que torna enrera. Al principi no és gaire visible però després es converteix en un camí de ferradura força fressat; va a passar per sobre el balneari, revolta cap al barranc de la Sallent i en una hora i mitja ens porta al pla de la Cabana, a 1.980 m. Sota d'unes rocasses del pla neix una deu d'aigua; la cabana es troba situada una mica a la dreta, entre els primers arbres; una mica més amunt hi ha una petita cova, que es pot aprofitar en cas de molta necessitat. La cabana també és petita: dues persones hi poden dormir, més aviat malament que bé. Hi trobem un sac de pa i un bot de vi, d'algun pastor que la fa servir de rebost.

Ens hi installem tan bé com podem i ens preparem una sopa calenta que compensa del menjar fred del portaviandes. Fa una nit serena i estrellada i ens n'anem a dormir confiats i tranquils. Una hora més tard ens desvetlla el llampegar i tronar d'una sobtada tempesta d'estiu. Aviat comença a ploure, a fora i a dintre de la cabana. A fora cau l'aigua a bots i a barrals; a dintre, de primer són unes gotes ací i allà, després un gotejar seguit i més repartit, i, finalment, els rajolins d'aigua cauen pertot arreu. Ens anem movent segons ens obliguen les necessitats del moment: al principi encongint-nos per a esquivar les gotes escadusseres; més tard, canviant el lloc del cap pel dels peus; al final, utilitzant tots els plàstics de què disposem per a estendre una coberta sobre nostre. Quan hem aconseguit una protecció més o menys eficaç, llavors deixa de ploure.

A l'endemà ens llevem amb un dia serè, encara que es fa sentir un fred inesperat, molt viu. Deixem l'equip sobrer a la cabana i emprenem per un camí que planeja i revolta de nou cap a la banda de la vall de Boí. Quan el camí comença a perdre's, remuntem pels herbats fins a l'estany de la Llosa; després continuem amunt per anar a buscar la part baixa del llom que s'enfila a la Pala Alta. És llarg i ample, molt costerut, però sense cap mena de dificultat. Ens l'emprenem amb calma, puix que l'horari no ens apressa. Cap a la part alta trepitgem una lleugera capa de neu, rastre de la brusca tempesta de la nit.

Assolim el capdamunt de la Pala, on un pedró assenyala el cim, de 2.965 m. Des d'on som arrenca cap al nord una cresta que s'arqueja en una llargada d'uns dos-cents metres. Es veu molt trencada i aèria; amb el vel de boira que ha anat cobrint els cims pren un aspecte grisós, ben poc amable. De la dificultat que pot presentar en tenim una informació escassa i poc precisa (1).

Deixem les motxilles en un racó i només ens emportem la corda i les màquines de retratar. D'entrada, la cresta es presenta tan estreta i trencada, que ens cal flanquejar un tros per sota i per l'esquerra. Aviat ens agafem de nou al crestat i ja no el deixarem més. En general, la cresta es presenta com uns successius i estrets amuntegaments de roques no gaire grosses, separats per petites bretxes. Cal fer una gimnàstica seguida perquè mans i peus han de treballar conjuntament. La timba és constant, a banda i banda: sovint cal vorejar, per un costat o l'altre, amb el buit arran dels peus; en tot moment,

La boira ronda per les carenes amagant i descobrint els cims del massís dels Besiberris. ◀

L'ascensió a la punta Passet exigeix de superar passatges verticals i abruptes que trenquen la carena. ▼

foto: C. Macià

però, les preses i suports són abundants i de relativa seguretat.

Anem progressant fins que arribem a dos grans blocs que deixen un estret passadís entremig. En abocar-nos a la sortida, la cosa canvia d'aspecte: ens trobem a la part superior d'un díedre, obert cap al nord-est, d'uns cinc o sis metres d'altura. Té les dues cares molt llises i tampoc la intersecció de les dues superfícies no presenta cap relleu aprofitable; sota d'ell segueix una canaleta, bastant dreta, que a una vintena de mestres queda estimbada.

Ens encordem. Mentre en Josep assegura fermament, jo em deixo relliscar pel fons del díedre, procurant fer arrapar el vibram de les botes a les rugositats de la pedra dels dos costats. Un cop a baix, remunto una mica cresta enllà, passo la corda al voltant d'una sòlida roca i asseguro la baixada del meu company. Es deixa anar avall, amb un peu contra cada costat, i estimula la confiança veure com les soles se li arrapen força bé a les superfícies aparentment llises.

Sense desencordar-nos seguim endavant. Alternativament, un de nosaltres avança una doble llargada de corda, mentre el que resta quiet té cura que la corda no el destorbi ni quedi retinguda entre les roques; així podem progressar sense perdre gaire temps. La cresta ha reprès el seu aspecte anterior i sense cap dificultat especial assolim el punt més alt. Un pobre amuntegament de pedres indica la poca consideració en què és tinguda aquesta oblidada punta.

Fa estona que la boira ronda per les carenes; tan aviat veiem com no veiem els cims que ens rodegen: Avellaners, Besiberri Sud, Comaloforno, Punta Alta... Fa un vent gelat que ens apressa a no entretenir-nos massa; fem algunes fotografies i cuitem a desfer el recorregut fins al peu del díedre. Ara ens cal resoldre el problema de superar-lo d'una manera o altra.

Estudiem la banda de ponent, però veiem que la cresta, a més de tallada, també queda completament estimbada. Ens situem de nou al peu del díedre i sospesem la possibilitat de fer un pas d'esqueneta: no podem assegurar-nos enlloc i una caiguda endarrera podria acabar molt malament; i encara que hi reeixíssim, el punt més alt on arribarien les mans no ofereix encara cap mena de presa. En desistim. Només ens queda, ara, tractar de veure si al costat de la nostra hi ha alguna altra canal que sigui més practicable. El mal és que només hem portat un tros de corda de poc més de vint metres i l'exploració no podrà ser gaire llarga.

En Josep busca una bona posició i m'assegura mentre ja davallo amb precaució canal avall. Quan s'acaba la paret de la dreta, prop de l'espadat, puc flanquejar un parell de passes i donar una ullada cap a dalt: i sí, una canal pariona a la que he baixat s'enfila en cerca de la cresta. Tota ella és bastant més dreta; la part superior acaba en una xemeneia de roca trencada, evidentment més practicable que el ja famós —per a nosaltres— díedre.

Dono la informació a en Josep i enfilo la nova canal amunt. Aviat se m'acaba la corda, en el sentit més real de l'expressió. Em trobo encallat a cinc o sis metres del retomb i em cal buscar un lloc estable on esperar la reunió amb el meu company. No trobo lloc millor que encastar-me entre la paret d'un costat i un bloc rocós que sobresurt al bell mig de la canal. Em faig la ilusió de poder-hi passar la corda per sobre i obtenir així una assegurança acceptable per a tots dos; ilusió que fuig tan aviat com en temptejo la solidesa amb la mà i està a punt de desprendre's sota la primera pressió. En comptes de servir-me d'ajut, em cal vigilar ara que no acabi per caure'm damunt els peus.

Crido a en Josep que vingui. D'una canal a l'altra sostenim un diàleg de sords que de poca cosa ens serveix. Finalment tinc l'evidència que baixa per la tensió de la corda, que s'afluixa. Poc després sento fressa a l'altre costat del nervi de roca que separa les dues canals, i endevino que intenta d'escalar-lo directament. La cosa no li deu anar bé perquè al final ho deixa córrer, tot remugant. Aviat apareix per la part baixa de la canal i remunta, mentre jo li faig una

Camí del retorn, una canal herbada ens duu de la carena fins a l'estany Gémena de Baix. ▼

foto: C. Macià

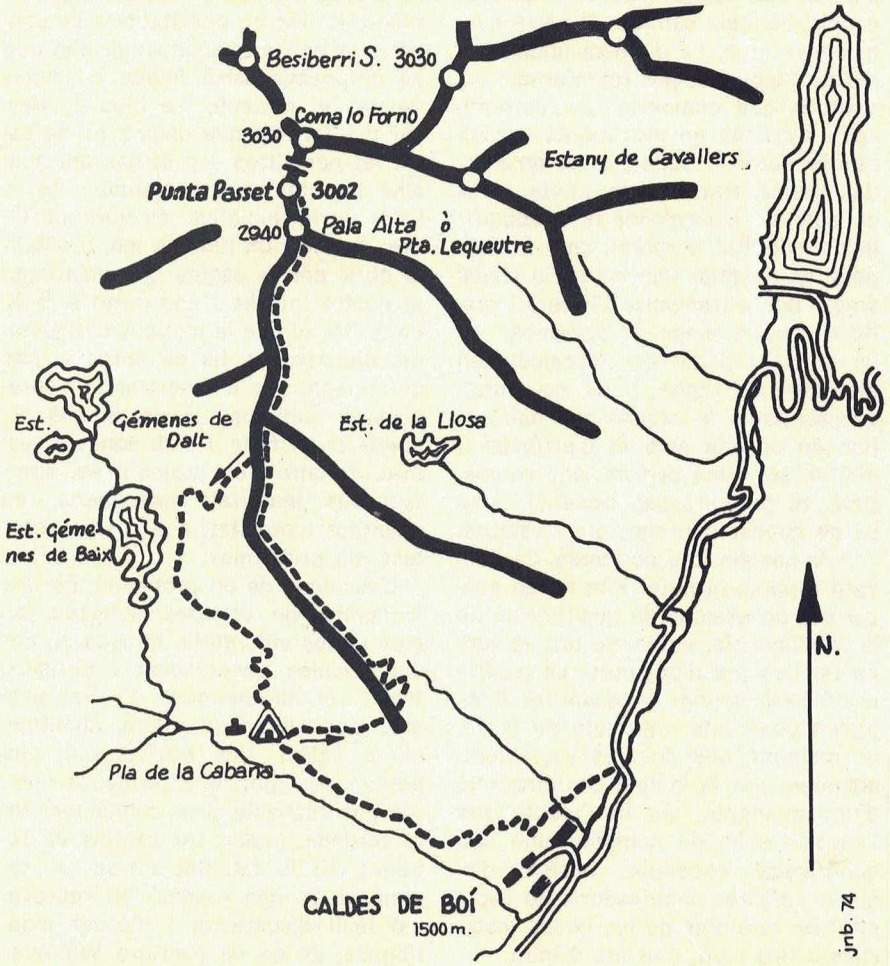

assegurança simbòlica tot recollint la corda. De seguida el tinc a la meva altura, a l'altra banda del roc inestable. Ho aprofitem per a posar la corda una mica en ordre. Mentre jo em mantinc clavat dintre la meva fornícula, ell ascendeix l'esglaonat de roca i herba, gairebé en la vertical del meu cap; arribat al peu de la xemeneia final, s'ho emprèn amb decisió i en cinc o sis camades és dalt la cresta. Ara em toca a mi; ben assegurat des de dalt pujo amb tota tranquil·litat fins a reunir-me amb ell. Hem anat a sortir més enllà dels blocs que formen el passadís estret.

Retornem per la cresta, desfent el camí que hem fet a l'anada. Sense cap més incidència particular arribem de nou al lloc on hem deixat les motxilles. Celebrem el bon èxit amb una menjada i uns traguets de vi.

Davallem, altra vegada seguint el llom de Pala Alta. Per a completar l'itinerari, en ser bastant avall ens decantem cap a la dreta; per una canal herbada descendim fins a la vora de l'estany Gémena de Baix. Des d'allí seguim unes fites de pedra que ens porten a un marcat camí que baixa proper a la paret esquerra de la vall. El ràpid caminoi descendeix fins al costat mateix de la font del pla de la Cabana. Recollim les coses que hem deixat a la cabana i desfem el camí de Caldes de Boí. En arribar a la carretera, la muntanya ens acomiada amb un bon xàfec.

Muntem al cotxe uns minuts abans de les sis i al voltant de les onze som a Barcelona. Com es pot veure, doncs, l'ascensió en aquest 3000, a part d'interessant i variada, és una de les més assequibles pel que fa a distàncies i horaris.

(1) «La cresta del Comaloformo a aquestes puntes és B.D., en un i altre sentit.» A. Jolis i M.ª A. Simó. **Pallars-Aran,** pàg. 103.

«Continua [la cresta] dentada i amb difícils passos de tercer grau fins al Pic Passet.» Editorial Alpina. Guia cartogràfica «Montardo», pàgina 28.

Aconsellar a un aprenent d'escalador

per **Albert Oliveras i Folch**

Encara no retorno de la sorpresa. Un parent una mica llunyà, m'anuncià la visita d'un fill seu, un noi de tretze anys, que vol ser escalador. Com que en la seva qualitat de pare no sap què fer, si prestar-hi oposició o ajudar-lo, busca qui s'encarregui de resoldre el problema i em demana que hi intervingui, perquè creu que puc tenir experiència, tal com ell creu que ha de ser l'experiència. Haver-ho viscut.

Em quedo ple d'admiració, confós. Començo per creure que la pregunta, la petició d'un jove tal com es presenta, no té cap sentit. No puc creure que sigui una inspiració honesta, el motiu que dicta, a aquest xicot, el seu desig de ser escalador. A més, ¿ho sé jo, què és ser escalador? Evidentment, no del tot. Em falta una part del coneixement del cas. La repercussió no materialista que normalment pot o vol rebre amb la intenció d'arribar al títol i ser escalador.

És de suposar que a la seva edat, no es tracta d'un propòsit d'abstreure's, de modèstia, de fer el que fan els altres, de seguir una línia dura d'entrenament, per tal d'arribar, després d'un temps de preparació, a tenir qualitats per a ben practicar un aspecte esportiu: tenis, esquí de fons, velocista de natació, etc. No crec que hi tingui cap semblança, amb res d'això. Té poca edat. Si la té, endavant.

Escalar és solament un capítol menor d'un gran llibre que pot titular-se excursionisme, alpinisme i muntanyisme. Aquesta és la meva opinió. Escalar vol dir ser davant d'una part d'una muntanya en la qual cal adoptar certes actituds diferents de les normals en el caminar. Actituds que és millor posseir per una pràctica anterior, o que ensenya, en el moment precís, una altra persona que ha de mestre, d'experimentat.

No es pot pretendre escalar, a 13 anys. Tampc no és convenient anar a la gran muntanya a una edat en què la formació física no és completa. Cal saber sumar i restar a la perfecció, en aquesta edat. I utilitzar aquests coneixements primaris, en forma de resultats pràctics, per a trobar un equilibri anímic, que podrà notar-se en falta si se'n prescindeix, i es busca, cremant etapes, arribar per la tangent, a la finalitat que s'ha d'aconseguir pausadament, de cara, per esglaons naturals, progressius, mostrant sempre voluntat, molta voluntat, astúcia i calma, esperit de profundització, i equilibri mental, agilitat muscular i netedat d'actituds en el caminar. S'ha d'arribar a trepitjar un terreny mòbil, sense fer moure les pedres. És un sisè sentit, difícil d'analitzar o de delimitar.

Cal considerar que l'escalada és una prolongació excepcional de les nostres activitats contràries a la vertical, i que no es pot entrar en el joc per un enlluernament, per inspiració, per fantasia comprometedora. En l'escalada, existeix sempre un perill més o menys gran. La mateixa idiosincràsia de l'individu, pot transformar les actituds que comporta una determinada escalada en moviments harmoniosos com de ballet, o en arrencades sense ritme, i de molta força consumida. L'escalador ha d'adquirir una flexibilitat corporal, com la dels gats, ha de tenir una memòria visual ampla per a traslladar l'itinerari gràfic o previst abans de començar, en un moment donat de l'escalada, en els llocs de repòs, o de seguretat, que formaran la cadena que unirà el lloc de sortida amb el d'arribada. I mai no serà una carrera, una competició, ni produirà cap benefici. Això ha de quedar ben clar, ara i sempre.

A la novella **Kim de l'índia,** de Rudyard Kipling, el noiet Kim ha de passar per un examen de qualificació de la intel·ligència, estant-se uns minuts en un lloc ple d'objectes. La qualificació serà segons la quantitat d'objectes observats, retinguts en la seva memòra, que després vagi dient, solament per la simple contemplació d'uns moments. Em fa l'efecte que l'escalador ha de comptar amb una qualificació excel·lent, bàsica, d'aquest caràcter observador i de capacitat de retentiva de les coses materials, i fins i tot, d'estats d'ànim.

Després d'acabada una escalada, és molt convenient, gairebé indispensable, de posar per escrit les diferents maneres d'actuar en cada un dels obstacles o dificultats que es van vencent, tant com a justificació d'allò que s'ha fet, com per a ensenyament per als qui poden seguir un itinerari semblant.

L'escalador sembla una mica tocat del bolet, però amb el cap ben clar i serè.

En tot cas, la memòria de l'escalador, ha d'ésser completa. Durant la seva activitat, molt concentrada, ha d'estar amatent a la continuació, a la continuïtat de l'itinerari.

Les rectificacions són, ben sovint, difícils, comprometedores, perilloses. Ha de conservar la calma, la tenacitat. Serà una màquina de calcular, no distàncies, ni minuts, ni valors de moneda, sinó en possibilitats de continuar, d'acabar d'aconseguir allò que es proposava. Això indica la importància del projecte. La idea de passar per tal lloc que encara no ha estat fet per altres —o el pas del qual s'ha intentat sense resultat— té el valor de la iniciativa, és obrir un llibre, és tenir un llibre a mà, o saberlo obrir per la pàgina que mantingui el nostre interès i ens porta a la fi. Però l'impuls de la iniciativa, diguemne, efervescent, ha de sofrir el pas del temps, per a evaporar la sobrepressió bulliciosa, i veure què en queda en el fons, i amb aquesta realitat, construir un projecte sa, aportant els materials necessaris, en quantitat i qualitat, a fi d'anar resolent els problemes.

L'escalada és un problema, és una incògnita, de vegades obligada, altres voltes voluntària, situada en circumstàncies acceptables i dures i, fins i tot, dramàtiques. Es pot passar, insensiblement, d'una qualificació a l'altra. Una equivocació, una pèrdua de vigor, una ferida, la posició poc raonable d'un component de la cordada, poden ser camins de fatalitat. Si la fatalitat arriba, el comentari és una reacció de reprovació fàcil d'aparèixer i d'ésser mantinguda. Ja ho va escriure Whimper

L'escalada és una prolongació excepcional de les nostres activitats contràries a la vertical. ▼

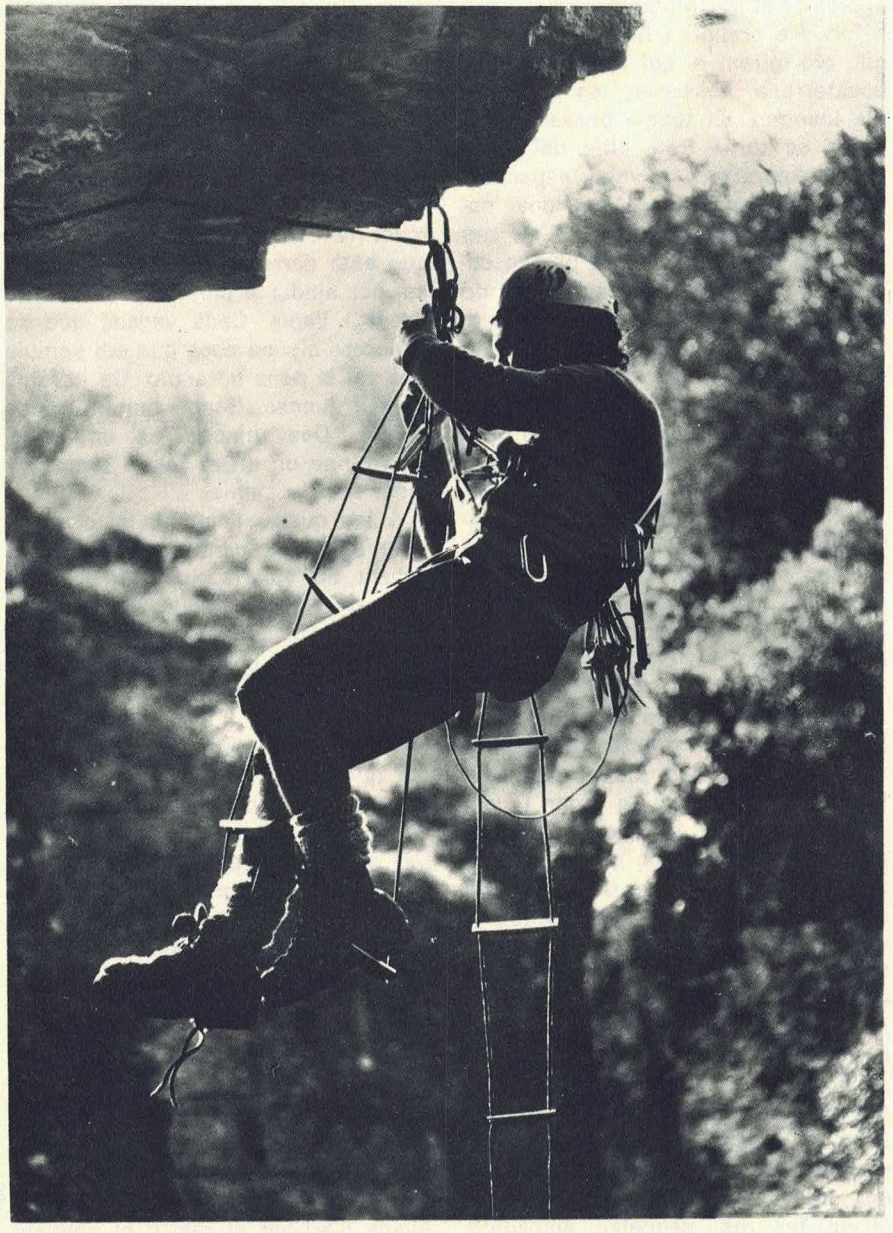

foto: Jaume Borrell

després de la tragèdia, en baixar del Cerví. S'ha de tenir present, sempre, que «allò que comença bé, a muntanya, pot acabar en tragèdia» com en el seu cas.

Aquesta sensació d'inseguretat està sempre en l'escalador. En plena febre d'acció passa a segon terme. Però d'altra manera s'expressen els que queden impacients, en la cordada, que el capdavanter acabi de vèncer els obstacles i es pugui reprendre l'ascensió. El qui espera inactiu, es deixa portar pels escrúpols. Per l'atmosfera d'una possibilitat de fracàs. Però tan aviat com rep el senyal que pot progressar, perquè el primer ha arribat en un lloc de seguretat, aquests aires negres es dissipen. Així és l'escalador: un fantasista i un realista, en el transcurs d'uns instants.

¿Com explicar-ho, aquestes accions i reaccions, a un jove de tretze anys? No sembla pas possible. Sembla just de dir-li que esperi cinc o deu anys més, per tal d'adquirir els seus coneixements de geografia, geologia, meteorologia, resistència de materials, composició de forces físiques, lleugeresa, robustesa, serenitat, tot en conjunt. I, finalment, tenir present que és una activitat que dóna ocupació a una petita part de la vida, una reduïda proporció de tot allò que farem a la muntanya, pel nostre goig material i espiritual i, per tant, saber valorar, des d'un principi, la limitació, l'ascetisme, les penalitats que es passen amb molt més d'ànima del que un mateix s'aplica en la vida ciutadana. I, encara, que és una activitat per a uns pocs, si es vol portar a fons i en llocs de muntanya de gran consideració.

Sobretot, que no sigui per esnobisme, i veure si s'és prou modest de no haver d'explicar als altres més que una part interessant d'allò que ens proporciona l'escalada. Com si en tinguéssim una mica de vergonya.

—Entesos?—. El pare, sí que ho entén. Però el fill...

El fill potser coneix l'aforisme de Nietzsche: ¿val la pena d'intentar allò que és possible?

Això ens portaria al super-home. Deixem-ho. Existeix, però, molt callat i amagat.

Vall de Cabanes

per **Joan Cardona**

Aquesta vall, que es pot emprendre per un frondós bosc d'avets des d'un viratge de la carretera de la Bonaigua, tres o quatre quilòmetres després del trencall de Sorpe, no és gaire freqüentada. Per dintre del bosc, per l'espessa ombra, es va remuntant fins a sortir als prats lluminosos. De primer, per un costat del riu sorollós, després per l'altre, i tornant-lo a travessar, finalment s'arriba als llacs. Sense trobar ningú, escoltant pertot arreu el cant dels ocells. Encara que aneu sol us sentiu acompanyat i us fa l'efecte que res no s'escapa als vostres sentits; ni de la vida ni de les belleses circumdants. Malgrat la calor i la set refuseu de beure de l'abundosa aigua, fins que sorgeixi una font de debò, de les que es veuen néixer, fins que en tingueu encara més necessitat. Només us planyeu de no tenir més temps i més facultats per a poder passar i repassar pels diferents indrets que us abelleixen i que no podeu abastar.

El llac petit és una joia, el gran una meravella. El sol ja va declinant. Cada llac té, prop de l'aigua, alguna roca més o menys apropiada per a servir de refugi per la nit, però el dia és llarg i fa bo. Malgrat que la càrrega és un xic feixuga, valdrà més continuar pujant sense deixar de buscar altres roques, potser més grans, potser millors, per al cas que hi hagués tempesta. Alguna penya que em sembla bona la senyalo amb troncs o amb pedres, per si em calia tornar enrera. Estic fent com els gossos quan dubten d'on s'han de posar a jeure i no paren de donar voltes entorn d'ells mateixos. En el fons, però, el que jo cerco no és la millor roca, sinó el lloc més pintoresc. Deixats els llacs enrera, res no em satisfà. L'entranya romàntica em mena.

Per fi, al capdamunt d'un pendent, apareix el cim del Bassiero, encara ben nevat. Ací cal trobar l'aixopluc! Això és el que cal contemplar fins a la darrera claror. Però ací no puc trobar cap roca acollidora. Caldrà renunciar a la seguretat o al confort per obtenir la bellesa.

Ja es veu prou bé per on ha de desaparèixer el sol. Motxilla a terra, roba a fora i a prendre'l fins que es pongui, ara mirant el cel i els cims, ara bocaterrosa, observant les herbes i els insectes. El temps passa volant. L'aire es torna fred, bufa del nord-oest. Apareixen núvols espessos. Una pedra gran, no gaire lluny, podria protegir-me de mig cos en cas de pluja. Amb un tros de plàstic cobrint el sac de dormir per la part de les cames segur que no em mullaria, però el fred es fa més viu i m'incita a buscar un altre recer. El trobo ben pla i ben herbat, protegit per les altes roques. No veig el Bassiero però la vista s'estén cap al llunyà Montroig i els cims del Marimanya, a l'altra banda de les valls fosques i pregones. El fred mossega. Encenc foc al meu costat, un xic enfora de la protecció de les pedres. El vent l'atia. Sopo, i el sol desapareix darrera unes boires, però els cims que veig encara són il·luminats. Em faig cafè i no me'l bec de seguida; em fico dintre el sac, el rostre de cara al cel; m'incorporo un xic, repenjat en la motxilla; encenc un cigar i vaig bevent i fumant mentre espero els primers estels. A dos quarts de nou el Montroig encara és d'un color de rosa descolorit. Dues gralles, que ja vigilaven abans, s'enfilen ben amunt i volen tot fent cercles. Deuen veure el foc i l'embalum que jo faig. S'assabenten, abans d'anar a jóc, del que hi pot haver pels voltants. Al cap de poca estona ja despunta l'Óssa Major; la Polar, després. El vent se n'ha anat; el silenci és cada vegada més pregon. No em queda cafè, el cigar em crema els dits i els llavis. Ja sense fer res, segueixo embadalit amb l'espectacle. Qualsevol petit moviment, qualsevol fulla que a penes es belligui, és un soroll intens que em fa comprendre la sensibilitat auditiva que tenen moltes bèsties. Quan m'ajec del tot, si em poso del costat del cor, el sento batre fort, clarament, un tros de vida, de la mateixa vida que ara em volta, per bé que provinent, escapada, de l'espessa i atrafegada ciutat moderna.

No veuré la Lluna perquè no fa el curs prou alt, però il·lumina el firmament i una part de les muntanyes; aclareix també les boires pel damunt. M'adormo. No sé l'estona que passa. Els problemes de la vida de ciutat sorgeixen del subconscient i em vénen a desvetllar. No em sap pas greu. D'aquí estant en veig clarament la solució. Agafo la motxilla, que està darrera meu, sobre una roca, per ajudar a parar el vent, i trec paper i llapis. Cada vegada que se m'ocorre alguna cosa que em sembla que val la pena ho anoto. De la feina o d'altra cosa. Sense nervis, sense neguit. Desvetllar-se és un plaer, adormir-se un altre. Tot el temps és meu, tota la calma.

A les quatre despunta el dia, cap a les mateixes muntanyes que tinc al davant. Em voldria quedar fins que la força del sol em tragués d'aquí, però dalt dels cims deu fer tan bo, també! Surto del sac, que és ben moll de la rosada. Ho volia deixar tot dintre d'un plàstic i encara sota d'una pedra però el temps sembla tan segur que valdrà més deixar-ho escampat i el sac ben estès perquè el sol ho eixugui mentre faig camí. Sense pes, començo la pujada; gairebé sempre per la neu granada i endurida. Dóna bo de caminar. Quan el pendent és tot igual, llis de neu, es pot agafar bon ritme. Arribo als llacs alts, mig gelats. Veig, cap amunt, un rastre molt marcat que podria ser d'isards però la direcció que segueix i la seva trajectòria semblen ben bé d'algunes persones que venint del costat de Sant Maurici, hagin travessat la gelera, d'una illa de roca a una altra, amb la intenció de pujar al cim. Abans d'arribar al rastre el pendent es fa més fort i una mica relliscós. Per donar temps que el sol me l'arregli, m'aturo a esmorzar i també a satisfer altres necessitats corporals; sense cap precaució pudorosa, al bell mig de l'ample cercle, de cara a la intensa llum. Quan arribo als rastres, tan ben fets, unes passes damunt les altres per aprofitar l'esforç del que va al davant i no ensorrar-se els que segueixen, resulta que són d'isards, de molts isards. Un xic més amunt

Panorama de cims i carenes des del Bassiero. Tancant l'immens esvoranc de Sant Maurici, destaca l'esvelta punxa del Peguera, mentre els Encantats, a l'esquerra, dissimulen la seva silueta característica.

▼

foto: A. Oliveras

es divideixen en dos grups; els uns segueixen cap a la vall del Gerbé, mentre els altres s'enfilen fins ben a prop del cim. M'aprofito d'aquesta traça per a fer el pas més segur. Quan arribo dalt de tot encara no són les vuit. L'altre pic, el Bassiero occidental, es veu en condicions ben hivernals, encara que la neu està pitjor que no sol estar a l'hirvern; s'esfondra de cop o bé és dura i llisa. Els Encantats, el Peguera, Amitges, el Saliente, el Saburedo, el Colomers, la Punta Alta, tots els vells cims apareixen; cada un, per a mi, amb les poques, poquíssimes històries que jo en sé i amb tantes altres que ignoro. Cada un, aparentment, etern, mut i indiferent.

En baixar canvio de ruta. Per evitar la traïdora neu, cerco les pedres i l'herba tant com puc, pel mateix fil de la carena que dóna a la banda d'Espot. Un passeig lent, ple de records, de punts de vista variats i bells, deliciosos. Vaig fins al mateix port de Sant Maurici, que no feia tan avall. Recordo quan se'ns hi va fer de nit, un hivern, amb el millor company i amic que tenia. Les parets, les altes i punxegudes pedres, fan pensar en la nau d'un temple sense volta ni sostre, com mai no se n'ha construït cap.

L'espectacle imposa i el record es fa punyent. En aquest instant em sembla indiscutible que em puc dirigir a l'amic, que existeix d'una manera o altra, i que m'ha de comprendre molt millor encara del que en aquesta vida m'entenia. Cap manifestació anormal, cap missatge de part d'ell no em sorprendria ara. Amb tota l'ànima desitjo que es produeixi.

Tot, però, segueix igual. Deixo l'imponent escenari i segueixo el meu camí. Feixuc, carregat com sempre d'ignorància.

Els isards, per aquella cresta, en el seu afany de passar a l'altra banda, s'han hagut de despenjar de cul per la neu, com em veig obligat a fer-ho jo algunes vegades. Altrament, tant les seves potes com els meus peus, són poca cosa per a evitar l'enfonsament total. Però, ¿què hi busquen, a l'altre costat, aquestes bès-

Dalt del cim del Bassiero les condicions són encara hivernals. Sols la verticalitat de la roca ens la mostra lliure de neu. ▼

foto: A. Oliveras

ties?

M'atanso a mirar-ho. Darrera l'aresta on l'ombra deu durar gairebé tot el dia, unes terrasses, uns plans petits, herbats, entre pedres cantelludes, són com un paradís amagat per ells. No poden ser vistos ni de la part de Sant Maurici, ni del costat de Cabanes. Si no fos per l'inevitable rastre, allí tindrien el seu millor i còmode refugi.

Ja que el rastre és d'anada i tornada sembla que vénen a passar el dia en aquest amagatall, si alguna presència com la meva d'avui no els en destorba, seria prou interessant d'esbrinar on passen la nit i on troben més abundant pastura. Segur que em falta aprendre més de la muntanya per a saber renunciar a un cim per mor de seguir un rastre.

La calor augmenta i les ombres són escasses. Entretenint-me pels punts de vista i pels racons m'ha passat el temps. Encara m'hauria agradat d'enfilar-me al cim que hi ha damunt mateix del port, però no sé com està i, tot sol, millor que no m'hi embranqui. Quan arribo al lloc on tinc les coses tot està tan sec que crema. Ho arreplego i desfaig camí. L'ombra dels arbres o l'aigua fresca, quan m'aturo, em donen aquell goig que tantes vegades hem entrellucat i deixat perdre en el curs dels anys, per culpa de l'adelerament i de la pressa.

He passat dos dies sense veure cap persona, sense intercanviar un mot. Potser sabré més bé el que haig de dir; potser hauré après d'escoltar i de comprendre millor.

Una escalada a Mallorca

per **Jaume Gil i Lluís Belvis**

Acabem d'arribar a Barcelona, i les hores passades a Mallorca ja resten enrera. Aquest estiu, havent tornat d'uns dies a Pirineu, vam pensar d'anar a complir la paraula que havíem donat als nostres companys Paco i Pep Xisco d'aprofitar la primera oportunitat per a conèixer l'illa i, en especial, poder escalar amb ells algun dels itineraris clàssics a Mallorca.

En Pep i en Paco són dos companys que vam conèixer al Pirineu ja fa un parell d'anys; pertanyen al GEM de Palma de Mallorca, grup on s'apleguen la majoria dels aficionats a la muntanya que hi ha en aquella illa. Actualment el grup d'escalada es compon de uns quinze elements, que podem considerar com a peoners d'aquesta activitat a les Balears.

Un cop a Palma els nostres companys ens van portar a conèixer una de les ascensions més clàssiques i boniques dels voltants de la ciutat. L'escalada escollida va ésser Sa Gúbia.

La característica principal d'aquesta escalada és la bona qualitat de la roca, cosa que ens va sorprendre agradablement, ja que sempre ens havien dit que la roca a Mallorca era molt descomposta. A la fi de l'escalada ens van aclarir que Sa Gúbia té la millor roca de l'illa.

Sortim en el tren de Sóller fins a l'estació de Bunyola, i després d'agafar aigua en el pou ens dirigim a l'Alqueria Blanca, car hem de demanar permís (això passa a gairebé totes les ascensions de Mallorca) al propietari del terreny on es troba aquest cim.

Seguim el camí que ens deixa dins del torrent sec al peu de l'aresta esquerra, just on hi ha pintat el nom de la via amb lletres vermelles. En Paco i èn Pep aniran davant (ells coneixen la via). En Tete i en Toni els seguiran i nosaltres tancarem la fila.

Una aresta una mica descomposta ens deixa a la primera reunió, entre arbrets, amb nombroses punxes. Ací el sol ens toca de ple i comencem a suar de valent.

Un díedre petitet ens durà a un dels passos més bonics de la via i a la segona reunió trobarem de nou l'ombra d'un parell d'arbres. En Pep ens explica que en aquesta tirada va volar un company d'ell fent de capdavanter, i que el pitó que havíem desaprofitat perquè no ens en fiàvem havia aguantat amb tranquil·litat l'estrebada d'una quinzena de metres.

La tercera tirada és una mica descomposta, però té un pitó i un pinet d'assegurança, a més en vam recuperar un d'universal nou, però segons el costum de l'illa, quan es recupera un pitó d'una via s'ha de retornar a qui l'hi va deixar, car en ser tants pocs els possibles amos, és fàcil de trobar-lo.

La tirada següent és aèria i espectacular, i en vam fer algunes transparències perquè es veu molt bonica des de la reunió; a més, és el llarg que té més poques herbes; i una mica d'aire, com si contribuís a aquest moment de plenitud, ens venta tot el cos i ajuda així a la suor en el seu paper refrescant.

Ara ens enfrontem amb la tirada més difícil de la via, però, tot i això, es passa bé i uns díedres verticals i fàcils, amb algun bloc encastat, que ens obliga a sortir per la part més desplomada, ens porten a la reunió i veiem que les següents tirades no ens mostren dificultat, malgrat la seva verticalitat.

Les dues tirades següents les fem més corrent que escalant, car les preses es troben sota la mà, sense necessitat de cercar-les, sense haver-hi de posar assegurances.

A la darrera reunió ens trobem de nou amb els altres, que ens esperaven perquè portàvem nosaltres l'aigua. Veritablement, tenim calor i set.

Firmem al llibre i sortim les tres cordades a la vegada. Malgrat la nostra rapidesa en aquestes darreres tirades, el sol ens ha guanyat la partida i desapareix amb les últimes resplendors de claror quan arribem a l'última reunió. Els segons de corda s'han d'esperar perquè les cordes s'han embolicat de mala manera, i així, sense més llum que la poca lluna que treu el cap per l'altra aresta de Sa Gúbia, encara verge malgrat els esforços dels companys del GEM per a obrir-hi una via, tarden mitja hora a fer una tirada que amb llum havia fet jo amb cinc minuts.

Quan recorrem l'estreta i aèria aresta que ens porta al cim, la lluna ressalta encara més la blancor del calcari, semblant a un passadís entre la negror dels barrancs que la limiten.

Un cop ens trobem tots junts al collet de Sa Gúbia, comencem el tortuós descens, sense llum, per tarteres limitades per arbustos punxosos i tallades per barrancs i canals redreçades i llisquents.

Quan arribem a les primeres oliveres trobem el camí de l'Alqueria Blanca on ens espera l'aigua.

Després de buidar un dipòsit dels de l'Alqueria anem amb tranquil·litat cap a l'estació de Bunyola, encara que el darrer tren se'ns ha escapat.

En Paco, que ha vingut amb vespa, tornarà a buscar-nos amb el «sis-cents».

La tornada a Palma es fa per una carretera immensament recta i anem a dormir plàcidament perquè ens resten sis dies de tranquil·litat i descans, prenent el sol a la platja.

Itinerari d'ascensió

Peu de la via a R-1: Es puja per una aresta, recte amunt, per terreny fàcil (III). R1 en una plataforma amb savines. 40 metres.

R-1 a R-2: Sortim per un díedre amb punxes a l'esquerra (III) i arribem en un pitó (o pont de roca) que ens assegura la progressió per una placa molt vertical (IV sup.) que arriba a la plataforma de la R-2. 25 m.

R-2 a R-3: Cal sortir de la plataforma per la dreta i anar a cercar un pitó que hi ha en un díedre (IV), sota un desplom. Un cop superat aquest, s'ha de flanquejar en zigazagues primer a l'esquerra i després a la dreta, per sobre un arbret (IV). Una aresta ens porta a la R3. 40 m.

R-3 a R-4: Per la dreta anem a cer-

car un díedre que passem en bavaresa (IV), i a sobre, un altre díedre ens porta a la R4. 40 m.

R-4 a R-5: Recte amunt per una placa (IV sup.) trobem el pas més difícil de la via (V inf.) assegurat amb un pitó. Un díedre ens porta a l'altra reunió. 30 m.

R-5 a R-6: Cal pujar sempre recte al cim aprofitant plaques verticals però fàcils (III). Relleix molt petit assegurat d'un pont de roca. 35 m.

R-6 a R-7: A vint-i-cinc metres sobre la reunió s'ha d'evitar un desplom per l'esquerra (III). R-7 en una gran plataforma i amb el llibre de registre. 40 m.

R-7 a R-8: Sortim per la dreta per un díedre desplomat (III sup.) amb bones preses i després una llarga placa (III), es deixa la canal a l'esquerra, per retornar-hi quan un desplom ens barri el pas.

R-8 sobre l'aresta. 40 m.

Consideracions generals

Via oberta per J. Gonzàlez, A. Gregorio i F. Garcia del grup Ahlbaida l'1 d'octubre de 1971, però esdevinguda clàssica com indica el seu nombre d'ascensions. Molt aèria i bonica malgrat els arbustos punxosos que trobem durant tota la via.

21 ascensió i 2a. catalana (del Principat) realitzada el 15 d'agost de 1973 per Lluís Belvis i Jaume Gil (CADE).

L'horari normal a invertir-hi són de 2,30 a 3 hores.

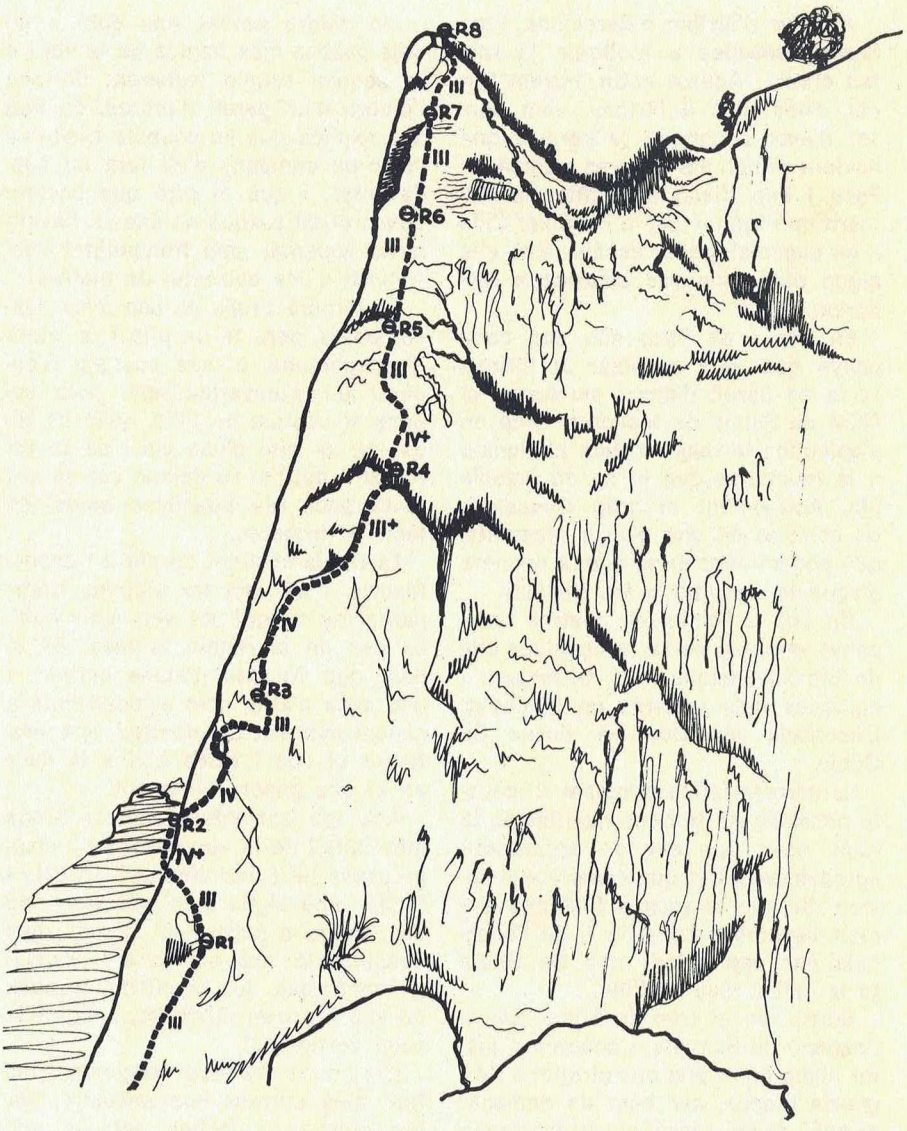

Yanoama-Amazònia

per **Carles Balaguer**

Vista aèria de la selva a Amazònia, amb els meandres del riu Orinoco. ▼

foto: C. Balaguer

L'itinerari de l'expedició d'Alpinismus International a l'Amazònia, ha recorregut part de l'Alt Orinoco i alguns dels seus afluents, entre els quals l'Ocamo, Orinoquito i el Casiquiare, llocs d'estada del grup ètnic dels yanoames. Aquesta zona és la més meridional de Veneçuela i rep el nom de «Territorio Federal Amazonas». És una àrea de més de 300.000 km² i hi viuen nombroses comunitats indígenes: els piaroa, maquiritare, cadimani, guajibo, yavarano, guaica, shamatari i d'altres.

De Puerto Ayacucho fins a prop del riu Casiquiare, aquestes tribus han tingut contacte amb els blancs i criolls i hi comercien. A partir d'aquest indret aproximat, el contacte amb els blancs gairebé desapareix i són ja moltes les tribus que hom pot trobar que mai no han vist l'home blanc, per tractar-se de gran extensions selvàtiques totalment inexplorades.

De Puerto Ayacucho una petita avioneta ens deixa a la confluència dels rius Orinoco i Ocamo, en plena selva amazònica. Utilitzant un «bongo», embarcació índia, construïda a base d'un tronc d'arbre buidat, que en el nostre cas té uns quinze metres de llarg, i en el qual hem acoblat un motor fora borda de 40 HP., remuntem el riu Orinoco cap a les seves fonts i penetrem a les terres dels guaribos (o simis udoladors, com es denominaven fa poc els yanoames). Aquests representen el grup més interessant pel seu origen geogràfic, fins ara desconegut. També numèricament constitueixen un enigma. Moltes tribus que no superen generalment els 100/150 individus, viuen a l'interior de la selva, a moltes hores, fins i tot dies, del camí dels rius, que són les úniques vies relativament ràpides, per on hom pot viatjar per l'interior de la selva amazònica.

D'aquesta manera, devem a la dificultat de penetració geogràfica, i a la ferma i constant oposició dels indis a deixar-se aproximar, la salvació, en alguns casos quasi completa, de la cultura Yanoama, que ha sobreviscut durant milers d'anys, fins als nostres dies, amb tota la fascinació de les cultures primitives.

Naveguem rumb al descobriment de les tribus Uitocaiateri, Buinaviteri, Topraiteri, Uishasiteri, en arribar a El Platanal, indret on resideix l'últim missioner, instal·lat a la part alta de l'Orinoco. Prosseguim fins a trobar el Raudal de Guajaribos, indret on hem de descarregar el «bongo» i ajudats per indis de la tribu Patanovateri i per mitjà de cordes i molts de nosaltres a l'aigua, arrosseguem el «bongo» per aquests forts ràpids i salvem aquest pas delicat.

Nit a la selva, amb pluja i visites dels Cashoraviteri. Prosseguim, passant pel Raudal Guaica, fins a Peñascal. Aquí fineix la nostra navegació remuntant l'Orinoco. Grans blocs de pedra priven tota progressió, sols amb embarcacions de poc pes és possible arribar fins a les fonts, per bé que constantment l'embarcació ha d'abandonar el riu i ha d'ésser transportada a mans, per l'interior de la selva, cosa que obliga a un treball dur i progressió lentíssima.

Baixem ara l'Orinoco i remuntem un dels seus afluents, l'Orinoquito; visitem després la tribu Jasubueteri, i arribem ja de fosc als Raudals de Guajaribos, on fem novament nit a la selva. Les nits a la selva tenen el seu encís. Amb l'ajuda d'un matxet hom desbrossa l'espai que cal i aprofitant els arbres que s'hi deixen, hom pot penjar els «chinchorros» (hamaques) i col·locar-hi damunt les mosquiteres, i si plou o gotegen massa les fulles dels arbres per la humitat regnant, col·locar un impermeable damunt la mosquitera. A la nit un fanal que il·lumini el campament, és suficient per a allunyar el jaguar (tigre amazònic) que abunda molt per aquestes regions.

Per a nosaltres, europeus, la vida a la selva és dura: els mosquits de tota mena i mida, les formigues i les aranyes molesten constantment i deixen tot cosit de picades. La regió està infectada de malària i cal medicar-se. Els rius, per bé que ens hi banyem, perquè tenim calor, obliguen a prendre moltes precaucions en triar l'indret, puix que entre les serps, les anguiles elèctriques, les raies, les piranyes i els caimans, mai

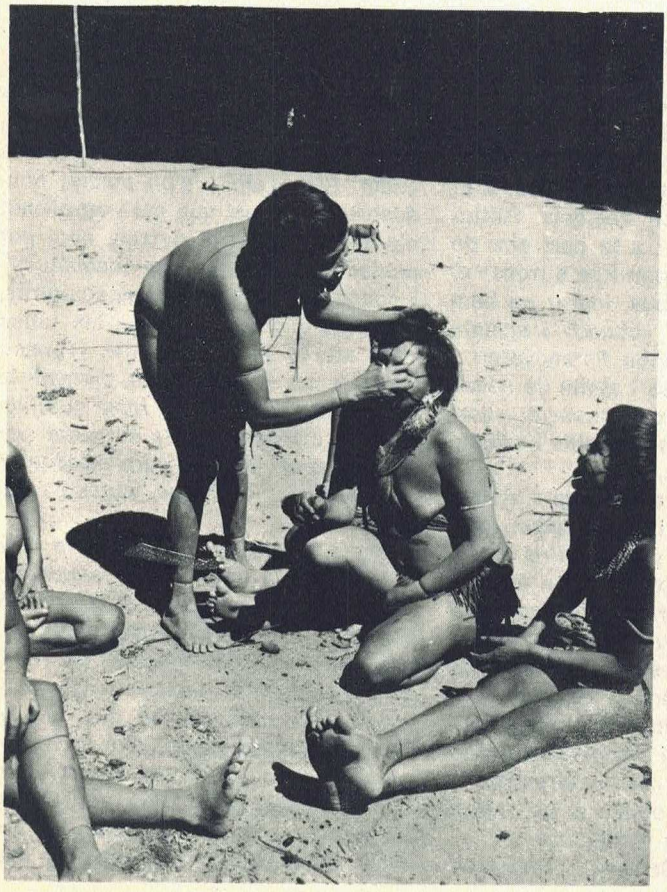

foto: C. Balaguer

Tècnica d'encendre el foc per mitjà del fregament d'un tronquet de cacau i un tros de fusta. ▼

Tècnica utilitzada pels indígenes d'Amazònia per a enfilar-se pel tronc espinós de la "pupugna", a fi de collir-ne els fruits. ◀

Indis yanoames afaitant-se fent servir fulles de bambú. ◀◀

Indis yanoames pintant-se el rostre amb "onoto" (pintura vegetal). ▼

El nostre "bongo" és objecte de curiositat per part dels yanoames de la tribu obsoboiteri. ▼▼

foto: C. Balaguer

no s'està del tot tranquil i confiat. La selva imposa! Continuem baixant fins a El Platanal, i visitem la tribu Cashoraviteri. Som en terrenys dels yanoames i totes les tribus visitades presenten aspectes similars. L'estatge típic yanoama, consisteix a desbrossar i arrasar un tros de selva, en forma circular per tal de formar una plaça que està circumdada per sostres d'un sol vessant. Del conjunt de sostres ells en diuen «teca», que vol dir espai, en el sentit d'«espai obert en la selva». El cercle desforestat o plaça està circumdat pels sostres indicats. D'aquesta plaça o pati interior en diuen «shabono».

Un altre dia arribem a Ocano, per remuntar l'endemà aquest riu, que ens atrau poderosament, i després de moltes hores de navegar arribem en tombar el dia a la tribu dels Apropoiteri, que no construeixen la «teca» com hem descrit, ja que al voltant de la «shabono» veiem grans cabanes totalment tancades, a l'interior de les quals fan vida diverses famílies, compostes de 30 a 40 indis. Dormim amb ells, havent installat els nostres «chinchorros» a l'interior de les cabanes. Plou.

L'endemà continuem remuntant el riu; passem els Raudals Arat Pora i fem nit a la selva. En despuntar el dia, un grup nostre dirigt per en Beppe Tenti i Willy Fassio (que són els organitzadors i caps de l'expedició) acompanyats de guies de la tribu Apropoiteri, penetren a la selva per intentar entrar en contacte amb la tribu dels Mariabaibuteri, i restem al campament, el competent Gonzàlez (espanyol) que parla el guaica i que fa més de vint anys que resideix a Amazònia i és gran coneixedor del riu Orinoco, en Ricard Bargués del C.E.C., doctor i amic veritable i el qui signa. Ho hem encertat, de quedar-nos! Quan el nostre grup ha desaparegut, comencen a sortir de la selva grups i més grups d'indis, pintats de variades formes; van completament nus i porten tots un arc i fletxes.

Al cap de poca estona estem rodejats i comencen a venir també dones i nens, que amb un aire esporuguit resten asseguts, immòbils, al voltant del nostre campament. Els homes s'interessen per tot, repeteixen constantment el crit de «shori noje» (bon amic), palpen tots els nostres objectes i també les nostres persones, i repeteixen sempre les paraules «shori noje». Són indis yanoames de la tribu Obsoboiteri.

Passem tot el matí amb ells i al retorn dels nostres companys, que és cap a mitja tarda, comencen a desaparèixer, com esfumats, per la selva.

Produeix una impressió vivíssima de primitivisme, increïble, de poder viure actualment en contacte amb veritables «fòssils vivents», talment com si el rellotge del temps hagués reculat més de 20.000 anys. Tots els nostres encontres amb les diverses tribus yanoames, ens han donat impressions similars. Estan a l'interior del «shabono», els hem observat en

Una parella d'indis yanoames de la part alta del riu Orinoco. ▼

foto: C. Balaguer

encendre el foc per mitjà del fregament d'un tronquet de cacau amb un tros de fusta, i les índies ens han fet demostracions de l'art d'embellir-se: primerament procediren a preparar l'«onoto» (pintura vegetal) i després començaren a pintar-se les unes a les altres variats i interessants dibuixos, tant en el rostre com en el cos. També preparaven els petits bastons labials amb què s'adornen el llavi inferior i els destinats a les fosses nasals i els lòbuls de les orelles, que els són perforats des de la infància. Alternant-se, les dones es revisen els cabells per treure's els polls, que xuclen gustosament. Hem vist els homes que prenen l'«ebena», unes pólvores al·lucinògenes, que per mitjà d'una canya s'introdueixen a l'orifici del nas i que els produeix un estat d'embriaguesa.

Tenen el costum d'incinerar els morts i les pertinences del mort que provenen de la selva, tals com el «chinchorro» de fulles, les carbasses i altres estris també son cremats. No es pronuncia més el nom del mort, però el ploren durant mesos i les dones de la família es pinten les galtes de negre. Els ossos calcinats són recollits i després els trituren colpejant-los amb dos pals en un envàs de fusta, que després cremen. Un cop polvoritzades, les cendres del mort són guardades en una carbassa, que es tapa hermèticament amb cera d'abelles silvestres. Mesos més tard, en una cerimònia solemne, els familiars ingereixen aquestes cendres, mesclades amb pasta de plàtans.

Aquest endocanibalisme es característic dels yanoames.

Desfem el campament per emprendre tot seguit el descens del riu Ocamo; aquest cop l'aventura és deguda al fet que se'ns ha acabat la gasolina i el motor no funciona, després de treballar algunes hores, i això ens obliga a navegar al «garete» (a l'impuls de l'aigua) durant més de sis hores, per arribar, després d'encallar diverses vegades, a Ocamo (també anomenat Santa María de los Guaicas) a les dues de la matinada. En aquest lloc, però, tenim en reserva bidons de 200 litres de gasolina. Des-

Una família d'indis yanoames La mare llueix els petits bastons amb què s'adornen el llavi inferior i les fosses nasals. ▼

prés de dormir un xic, continuem el descens de l'Orinoco, però en aquest indret canviem d'embarcació i en fem servir ara una de típica criolla que consisteix en la utilització d'un «bongo», o sia un arbre gran buidat, que serveix de quilla i que han aixecat els costats amb fustes supletòries que constitueixen la barca; això ens permetrà de poder dormir i cuinar en la mateixa embarcació. Collocquem a popa dos motors fora borda de 40 HP. cada un, i tenim una vela de fulles que ens resguardarà del fort sol i una lona per a protegir-nos de la pluja.

Recalem a La Esmeralda, on pugem a petites muntanyes cobertes de quars i que en altres temps foren cobejades pels aventurers cercadors de diamants.

Passem la nit a plena calor, com de costum, i de bon matí iniciem novament el descens de l'Orinoco: passem per Punta Piaroa, ens desviem per remuntar un tros del riu Casiquiare (riu que uneix l'Orinoco amb el riu Amazones), tornem novament a l'Orinoco, i després de quatre dies més de navegació, després de visitar territori colombià i l'illa Ratón, arribem a Samariapo, últim indret navegable, ja que estem enfront dels Raudales de Maipures i que durant uns 70 quilòmetres priven tota navegació. En camió i jeeps fem aquests 70 quilòmetres de selva que ens falten per arribar a Puerto Ayacucho, on donem per acabat el nostre periple amazònic, després d'uns 2.000 quilòmetres de rius navegats en «bongo».

Fortes, molt fortes, són les emocions viscudes; és com un somni recordar la vida dels yanoames, que actuen com a homes neolítics en plena era de l'astronàutica i fa tristesa de pensar que tard o d'hora la civilització avançarà amb la seva força destructora en aquest paradís o infern verd que és l'Amazònia. Nosaltres guardem amb orgull la vida compartida amb ells i els seus crits de «shori noje», «shori noje» són contestats amb un franc i sincer SHORI NOJE, SHORI NOJE...

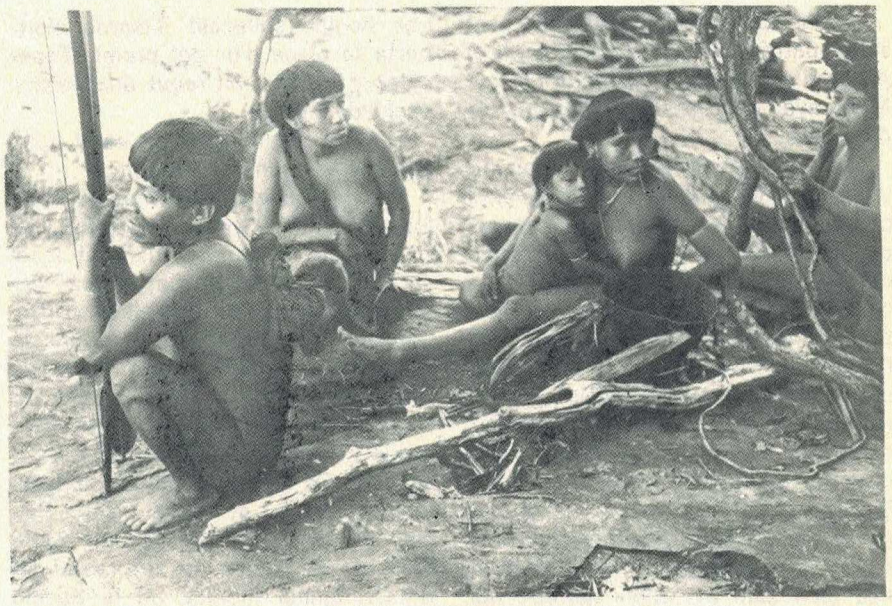

jnb. 74

fotos: C. Balaguer

Bibliografia d'interès

A. de Humboldt: **Del Orinoco al Amazonas.** Editorial Labor, 1967.

Inga Steinvorth de Goetz: **¡Uriji jami!** Asociación Cultural Humboldt. Caracas, 1969.

Ettore Bioca: **Yanoama (Dal racconto di una dona rapita dagli Indi).** De Donato editore. Bari, 1965.

XL Saló Fotogràfic de Muntanya

"Dalt del cim", (Puigllançada) de Rafael Aliaga i Nadal, tercer premi del Saló Fotografic de Muntanya. ▶

"Racó ignot" (Aránser), d'Hilari Sanz i Gonel, premi a "L'hàbitat a muntanya". ▶▶

"Ombres" (Lles) de Jordi Sanz i Magrané, obtingué el primer premi del XL Saló Fotogràfic de Muntanya. ▶▶▶

El dia 22 d'abril, vigília de sant Jordi, patró del Centre, s'inaugurà el ja tradicional Saló Fotogràfic de Muntanya que assolia enguany la 40 edició.

Prop de cinquanta anys de supervivència són ja més que suficients per a fer-se càrrec de la importància d'aquesta manifestació artística de la muntanya. Manifestació artística quasi única, ja que per a portar-la a terme cal agermanar-la amb l'esport. Perquè el muntanyenc, l'excursionista, esdevé un artista en el moment que un paisatge, l'esclat d'una flor, aquell joc de llums i ombres en la blancor de la neu o les lluïssors d'un toll després de la pluja, afecta la seva sensibilitat fins a fer-li apropar l'aparell fotogràfic al seu ull i amb un «clic» gairebé imperceptible perpetuar, immobilitzar en una obra tota la intensitat, tota la bellesa d'un instant.

Plau, doncs, comprovar el gran sentit artístic de l'excursionista, que ja sigui penjat en una aèria via d'escalada, cramponejant pel pendís d'una gelera o trescant per algun viarany mig perdut entre aspres roquissars, és fidel a la seva sensibilitat artística. I demostra aquesta afirmació el gran nombre d'obres presentades al Saló que en el llenguatge de les xifres podem sintetitzar com segueix:

En blanc i negre, s'hi han presentat 35 col·leccions que totalitzen 125 obres i 3 panoràmiques.

En diapositives en color hi han participat 45 col·leccions amb un total de 225 obres.

En color paper la concurrència ha estat de 9 col·leccions amb un total de 35 obres.

La participació forana ha estat abundosa. Com en els anteriors Salons destaca la de Terrassa, Sabadell, Mataró i Castellar del Vallès. També s'ha comptat amb col·leccions de València, Navarra, Montcada i Gelida.

Tampoc no hi han mancat enguany les obres del Club Alpí de Mònaco, representat per Jean Perotti, ja habitual als darrers Salons, que amb una bonica col·lecció d'isards s'emporta la placa d'or del premi «Paper color». També s'ha rebut una participació de Suïssa.

El jurat qualificador ha estat compost de la manera següent:

Fotografies en blanc i negre i color: Francesc Olivés i Garrigó, de l'Agrupació Fotogràfica de Sant Joan, de Sant Adrià del Besós; Manuel Soler, del Centre Excursionista de Catalunya; Joan Sabadell, de la Secció de Fotografia del C.E.C.; Francesc Valls, de la Secció d'Esquí del C.E.C.; Ramon Farré, de la Secció de Geografia i Ciències Naturals del C.E.C.; Oleguer Escolà, de la Secció d'Espeleologia, E.R.E., del C.E.C.; Lluís Belvis, del C.A.D.E. del C.E.C.; Enric Font, de la Secció de Muntanya del C.E.C.; Ignasi Ribalta, de la Secció de Càmping del C.E.C., actuant aquest darrer també com a secretari.

Diapositives en color: Josep Mach i Argerich, de l'Agrupació Fotogràfica de Sant Joan, de Sant Adrià del Besós; Ramon Pujol i Alsina, del Centre Excursionista de Catalunya; Manuel Canals i Franch i Josep Camp i Permanyer, de la Secció de Fotografia del C.E.C.; Gabriel Roselló i Pastor, de la Secció de Muntanya del C.E.C., i Pere Bosch com a secretari.

Després d'unes discutides deliberacions van acordar atorgar els premis següents:

Fotografia en blanc i negre

Primer premi: A l'obra «Ombres», de Jordi Sanz i Magrané, del C.E.C.

Segon premi: A l'obra «Dallas», de Josep Monistrol i Pons, de la U.E. de Sabadell.

Tercer premi: A l'obra «Dalt del cim», de Rafael Aliaga i Nadal, de la U.E.C. de Gràcia.

Menció Especial: A l'obra «Cresta», de Jordi Sanz i Magrané, del C.E.C.

Fotografia en color (paper)

Premi únic al color: A l'obra «Une belle famille», de Jean Perotti, del Club Alpin de Mònaco.

Diapositives en color

Premi especial: A la col·lecció «Tenebres», de Francesc Baget i Ramos, del G.R.I.S. Salle.

Primer premi: Desert.

Segon premi: A la col·lecció «Home, cel i neu», de Conrad Blanc i Fors, del C.E.C.

Tercer premi: A la col·lecció «Helvetia», de Chlaus Lötscher.

Premis especials

A) Esquí de muntanya: A la fotografia «Conchita», de Conxita Bernado, de Pau i Justícia.

B) L'arbre a muntanya: A la fotografia «Tardor», de Josep Pagans i Montsalvatge, del C.E.C.

C) La fauna a muntanya: Desert.

D) L'estructura geològica: Desert.

E) La panoràmica a muntanya: A la fotografia «Núria», de Vicenç Arís i Julià, de la U.E.C. de Mataró.

F) Càmping a muntanya: Desert.

G) Escalada: A la fotografia «Grimpada», de Josep Pagans i Montsalvatge, del C.E.C.

H) L'hàbitat a muntanya: A la fotografia «Racó ignot», d'Hilari Sanz i Gonel, del C.E.C.

I) Espeleologia: Desert.

Cal felicitar tots els guardonats i participants al Saló, així com també el jurat qualificador per l'encert en la valoració artística de les obres presentades.

No es descarta la possibilitat que el 41 Saló de Fotografia de Muntanya, es faci coincidir amb el centenari del Centre.

Si així fos, no hi ha dubte que aquest 41 Saló esdevindrà l'homenatge artístic que els muntanyencs i excursionistes aficionats a la fotografia dedicaran al Centre en tan assenyalada efemèride.

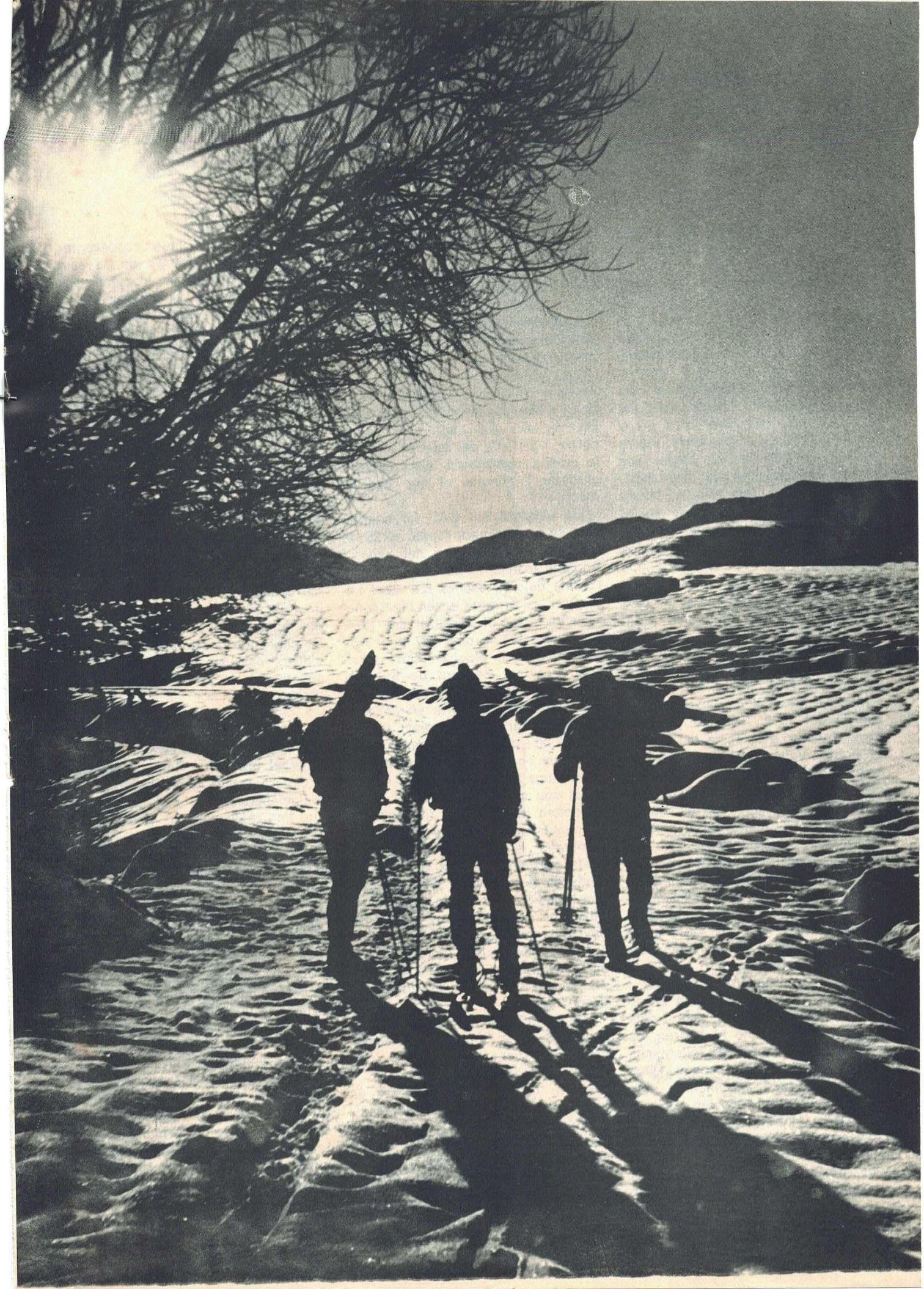

"La Montagne" i el centenari del Club Alpí Francès

per **Ramon Pujol i Alsina**

El número 1 de l'any 1974 de «La Montagne», portaveu del Club Alpí Francès, és tot ell dedicat a la commemoració del centenari del Club. La coberta a tot color reprodueix una bella fotografia de la cara nord de La Meije, i del poblet de La Grave arraulit als peus de la superba muntanya. El contingut de la revista és interessantíssim. Hi ha la col·laboració dels principals dirigents i components del CAF, en una colla d'articles plens d'interès i força alliçonadors. Pierre Mazeaud i Jean-Charles Meyer ens parlen especialment del centenari, Claude Maillard dels refugis, Maurice Barrard de l'ensenyament alpí al CAF, Alain de Chatellus del Club Alpí i els perills, Robert Parugot de les gran pàgines de l'alpinisme, Philippe Traynard dels cent anys d'esquí del Club Alpí, Philippe Lamour de l'excursionisme, Lucien Devies del Club Alpí i la protecció a la muntanya, Louis Arnoux del Parc Nacional dels Ecrins, Jacques Meynieu, de les ensenyes del CAF, Yves Pallet-Villard i Maurice Gicquel de l'expedició al Pumori del 1972, Raymond Despiau d'una hivernal a la Torre del Marboré, Patrick Valençant i Henri Leblanc, amb «Ski extreme», dels esquiadors de l'impossible, André Croibier ens parla de la travessia amb esquís Niça-Chamonix i, finalment, la crònica alpina, per Lucien Devies. Tots els articles porten les bones i reeixides il·lustracions fotogràfiques a les quals «La Montagne» ens té ja avesats.

En parlar-nos de les incidències de la fundació el 1874 del CAF, se'ns informa que per a la confecció dels estatuts s'inspiraren en els dels clubs alpins d'Anglaterra, Suïssa i Itàlia, que els havien precedit en alguns .anys. Tot llegint algun dels texts de l'època, que hi figuren, és talment com si nosaltres rellegíssim els primitius butlletins nostres. Heus ací la declaració d'intencions dels fundadors del CAF, que em permeto de traduir: «Les excursions alpines no desenvolupen l'instint del naturalista, del geòleg, del geògraf, de l'artista? No aportaran nova vida a les contrades incultes i inhabitades? Potser els deurem la descoberta i l'explotació de riqueses mineres que ajudaran progressivament la nostra indústria, encara tributària de les nacions veïnes.

«Acceptem aquesta missió i compenetrem-nos d'aquestes veritats. La nostra associació, essencialment nacional, al marge de les lluites polítiques i religioses, reunió d'esportius i d'afeccionats a l'art i a la ciència, no serà pas inútil a la nostra pàtria, i el CAF, del qual assegurem la creació, contribuirà sens dubte a preparar i honorar el seu esdevenidor.»

Els estatuts del CAF foren aprovats en una primera reunió el 26 de març del 1874, a casa del geògraf Adolphe Joanne. Es pot dir, però, que l'ànima dels fundadors fou Abel Lemercier. La primera assemblea general s'escaigué el 2 d'abril del 1874, amb l'assistència dels 137 membres fundadors, que elegiren com a primer president Edouard de Billy, el qual, dissortadament, als dos dies del seu nomenament, moria en un accident ferroviari. Fou nomenat tot seguit el nou president: Ernest Césanne. Heus ací la traducció d'un fragment d'una lletra enviada per Césanne al seu amic Lemercier, el 18 de desembre del 1873: «...Fer conèixer la muntanya, arrencar la joventut de l'enervant ociositat de les ciutats, fer-la participar de les sanes emocions de la muntanya, educar-la, iniciar-la en el culte de la bellesa i la llibertat, l'amor a la terra natal i les seves meravelles...

Tal vegada aquest llenguatge ens soni, avui, una mica arcaic, però expressa uns conceptes que continuen essent vàlids.

De l'article de Maurice Barrard, president de la Comissió d'Ensenyament Alpí, hem pouat alguns fragments que donem traduïts:

«Però, de quin ensenyament es tracta? No és pas qüestió de realitzar períodes de prova, empenyent els participants a una actitud de menjamuntanyes, ni de reproduir a l'escala de caravana, el model clàssic i antipedagògic, d'un seguit de membres enquadrats amb guia capdavanter, conduint més o menys bé, la seva clientela dalt d'un cim. L'objectiu que busquem, és tot el contrari de la dita pràctica, i cerca realitzar una formació, que permeti a cada u, d'acord amb les seves possibilitats i desigs, assolir la seva pròpia autonomia a muntanya.»

I continua més endavant:

«És per això que la Comissió de l'ensenyament Alpí, s'oposa a una pràctica que desnaturalitza l'essència mateixa de l'alpinisme i es rebel·la contra una política collectivista de conduir un 'ramat de bens a muntanya'.

»La llarga caravana, evolucionant lenta i perillosament en un mateix itinerari, és ja cosa sobrepassada, i cal bandejar-la definitivament de les nostres activitats d'ensenyament. Tenint en compte els mitjans de cada Secció, i les possibilitats dels participants, cal anar, cada cop més, a la constitució de petits equips més o menys autònoms.»

I parlant dels perills d'accidents, diu:

«No compartim la forma actual de jutjar el problema. Hom ha encaixat la seguretat dins el canal estret de la reglamentació. Estem convençuts que tota reglamentació, ja de natural restrictiva, no afavoreix en res el desenvolupament de les aptituds per a una pràctica sana, conscient i responsable.»

«Aquesta voluntat de normalitzar l'accés a la muntanya, en l'esperança no gaire certa de reduir-ne els accidents, reflecteix una visió ben incompleta del fons del problema i denota una coneixença insuficient de les dificultats quotidianes d'una associació que practica activitats d'ensenyament alpí.»

I més enllà segueix:

«En aquest terreny (el dels perills) una acció eficaç, pot ésser únicament preventiva, i tenim dues opcions principals: la primera consisteix a reforçar i a generalitzar una informació més objectiva i menys demagògica. Cal oposar-se a l'impacte que produeixen els articles sensa-

la montagne

et alpinisme

n° 1/1974

centenaire du Club Alpin Français

cionalistes que apareixen a certa premsa, parlant dels esdeveniments a muntanya, únicament sota la forma dramàtica, escandalosa o de gran proesa. Caldria també confinar certs llibres novellats o de ciència-ficció, i una certa literatura preconitzant el mite de l'heroi dels temps moderns, el qual invariablement no pot passar una sola hora dalt d'un cim, sense ésser la víctima dels pitjors turments, i jugant-se la vida a cara i creu, a cada instant. La segona fóra d'afavorir (consagrant-hi tots els mitjans necessaris) el desenvolupament d'una formació i unes pràctiques basades en l'autonomia efectiva de les persones desitjoses d'adquirir una experiència personal. La resultant d'aquestes dues opcions constitueix, a la nostra manera de veure, la millor garantia de seguretat.»

Com a comentari propi a la primera opció, voldria recordar que la nostra premsa tampoc no plany jornals quant a sensacionalisme muntanyenc. No volem dir noms, ni fets. Tothom ho sap!

Allain de Chatellus, vicepresident del CAF, ens parla dels perills de l'alpinisme. Tot l'article és interessant, i en donem també la traducció d'alguns fragments:

«Els dirigents dels clubs alpins, són els capdavanters d'una munió de persones, que gairebé en la seva totalitat accepten, voluntàriament, de córrer perills a voltes força greus. És, doncs, ben comprensible de veure els dirigents com multipliquen els seus consells de prudència; alguns d'entre ells, fins i tot es pregunten si no hi ha una certa culpabilitat d'emmenar cada vegada un nombre més gran d'adeptes a muntanya...»

I diu més avall:

«Existeix una solució radical. Declarar que córrer el risc a muntanya és estúpid, que els 'conqueridors de l'inútil' són folls perillosos; limitar l'acció del Club a preparar curses fàcils, i portades a terme sota un enquadrament rigorós; això és: transformar en xais, els que haurien volgut ésser isards.

«Sens dubte, molts alpinistes comencen i acaben llur carrera als camins, però és en el seu període de joventut i de màxima activitat que el Club se n'ha d'ocupar. Els excursionistes troben fàcilment llur camí. Aconsellar-los, guiar-los, i facilitar-los l'accés a la muntanya, no posa cap problema d'ordre moral. L'alpinisme comença allà on el camí s'acaba. És a partir d'ací que comença, essencialment, el domini d'acció del Club Alpí.»

Al final de l'article fa una darrera anàlisi, que traduïm: «L'alpinista, davant de la cursa que desitja fer, busca les millors condicions, el millor temps, i es decideix finalment a provar l'aventura, però per a conservarne tot el perfum, no arribarà fins al cul del sac de la prudència. Dos bons alpinistes arriben a Zermatt desitjosos de pujar al Cerví, per l'aresta de Zmutt. No coneixen l'indret, però han estudiat llargament el mapa i la guia Kurz. Al plaer de la grimpada s'afegeix el goig d'una regió totalment nova per a ells. Si contracten un bon guia local (que deu haver fet almenys vint vegades o més la bella escalada) una bona part dels perills seran eliminats, però d'aventura no n'hi haurà gens, o ben poca...»

«I bé: el CAF ha d'admetre per als seus associats aquesta audàcia d'anar sols, i si el seu deure estricte és d'ensenyar-los l'art de ben captenir-se, no ha pas d'anatemitzar els qui cerquen en la muntanya, malgrat els perills que comporta, el mitjà per evadir-se de la subjugació de la societat moderna. Heus ací el contrari: dos escaladors, tècnicament ben preparats, ataquen una bella paret; cinquanta anys abans els primers vencedors hi grimparen amb sabates ferrades, i no havien sentit parlar mai de pitons. Fa una vintena d'anys hom parla de pitons de parada i reunió, ara som en els pitons de 'progressió', i no cal dir de les escalades modernes transformades en 'ferrata'. On és, doncs, l'aventura, si en nom de la seguretat hom no fa res més que pujar una escala? Ací també el CAF hi té alguna cosa a dir. La seguretat és part integrant de la qualificació dels escaladors. Si hom l'obté per la ferramenta, el joc no té cap sentit. Cal, des del començ de la formació d'un escalador, inculcar-li aquesta noció. Les esquerdes plenes de pitons, encara que siguin romputs i inservibles, no donen pas cap mena de joia als alpinistes.»

Quan el CAF va celebrar el seu 75è aniversari, tenia 31.000 associats. Avui commemora el seu primer centenari amb la xifra de 57.000! El nostre homenatge, i la nostra enhorabona més cordial a l'entitat germana en aquesta efemèride extraordinària, a la qual pot dir-se que el nostre estimat Centre és ja ben a prop.

L'avenc del Nenet. La Figuera (Priorat)

per **Oleguer Escolà**

Ja fa temps que vam explorar per primera vegada (segons sembla) aquest avenc i àdhuc en vam publicar una curta nota a la memòria del III Campament d'Espeleòlegs de Catalunya, organitzat el 1967 pel C.G.B. (5). Malgrat això, aquesta curta nota no va quedar pas gaire destacada per la seva correcció i, força més important, la topografia va ésser repassada en tinta xinesa per un ex-col·lega que ja va deixar —com gairebé tothom— l'espeleologia, i aquella topografia quasi mereixeria ésser posada com a exemple d'allò que cal no fer per a passar topografies en paper vegetal. Des d'aleshores vaig tenir interès a refer el treball, però fins ara he tingut altres ocupacions (per a viure cal menjar i, per tant, cal treballar) i per fi ara em decideixo a refer la nota, amb una nova topografia, no perfecta però sí molt millor que no el primitiu «dibuix».

Introducció

Els dies 19 i 20 de març de 1966 vam efectuar una campanya espeleològica pels voltants del poble de la Figuera de Falset, mercès a la iniciativa del senyor Josep Abelló i Abelló, de l'Acadèmia de Llengua Catalana, i subvencionada per ell mateix.

Aquesta sortida va permetre l'exploració i l'estudi més o menys complet de l'avenc del Nenet, la localització de l'avenc d'En Basques i la visita a la Foradada, així com obtenir una visió de conjunt d'una zona de relleus càrstics pràcticament desconeguts.

Segons ara ja sembla cert, l'exploració de l'avenc del Nenet va ésser la primera que s'hi efectuava, car la primera vegada ens van informar (no se sap qui) que «un grup d'espeleologia de Sabadell» va visitar l'avenc del Nenet. Però per més que ho vam intentar no vam poder localitzar el famós «grup de Sabadell» (i a Sabadell no n'hi has pas gaires milers!) i ara que ja fa 8 anys no n'hem sabut res de res. De tota manera, si de debò algú va ésser a l'avenc no hi va deixar cap rastre, no va obrir cap gatonera i no en va deixar cap constància publicada; per tant, ni que fos així, aquesta gent va fer allò que cal no fer mai, és a dir, realitzar una visita sense treure'n cap profit i enterrant en l'oblit unes activitats (poc probables). Encara que hagués estat així, convindria escarmentar-los: ens vénen a la memòria els avencs de la «Sorcière», l'afrau Sunyer, l'avenc de Can Pei, etc., etc.

A més, a partir de la primera part del primer pou hi havia certes dificultats i làmines de roca —aleshores no trencades— que ens fan dubtar que ningú hi hagués passat abans...

La nostra visita va estar portada a terme en l'excel·lent companyonia i esperit d'amistat de Josep Abelló i els seus companys de l'A.Ll.C., vam ésser rebuts de manera immillorable per la gent del poble (primera campanya espeleològica a la zona...) i l'activitat va acabar d'ésser plenament profitosa, pels resultats, que exposem a continuació.

L'exploració va ser feta per un equip, aleshores de l'ERE, de 7 elements, la majoria dels quals ja han deixat l'espeleologia i l'excursionisme... (És clar, d'això ja fa la terrorífica i llarga temporada de 8 anys!)

Situació

L'avenc del Nenet és situat a uns 5 km del poble de la Figuera, seguint la carretera cap a la Torre de l'Espanyol, a uns 300 m del mas del Nenet, dalt de la carena que s'eleva al sud-oest d'aquest. La boca s'obre en l'extrem oriental d'aquesta carena, quan aquesta comença a baixar en forts pendents cap al torrent.

Geologia

La cavitat es troba emplaçada a les calcàries del Keuper que reposen sobre el Muschelkalk continental, plàstic i no carstificable. Aquesta disposició, completada per l'excavació efectuada al costat pel torrent proper, ha determinat la gènesi de l'avenc.

La zona en la qual està enclavat l'avenc, representa el contacte dels conglomerats del Montsant amb la llarga banda de materials juràssics i triàsics que apareixen enmig de la Depressió de l'Ebre, a causa de dues falles paral·leles, i que s'estén fins a Gandesa i Horta de Sant Joan.

Aquest contacte amb els conglomerats oligocènics del Montsant (d'especial interès per a la biospeleologia de la regió) s'efectua directament a través del Keuper i del Rethià i Lias. També a la zona de Cabassers a través de les calcàries del Muschelkalk.

Geogràficament el massís queda separat del Montsant pel tallat del riu Montsant, excavat precisament en el contacte amb els conglomerats, i de la zona paleozoica per un considerable desnivell.

Descripció

Boca precedida d'un petit embut del terreny, enmig d'arbusts. Un pas estret (1 x 1 m) porta a una galeria de pis i sostre format per blocs i amb el típic aspecte de les cavitats «tectòniques». (Tot i que aquest terme no és del tot adequat, car designa «esquerdes de despreniment», etc., cal utilitzar-lo perquè fins ara no se n'ha proposat cap altre de més adequat; filòlegs: el podeu buscar!) Aquesta galeria, de 7 m de longitud i 1,5 a 2 m d'alçada, presenta un forat impracticable, descendent, que per les pedres que hi llençàrem vam suposar que comunicava amb la resta de la cavitat, uns 10 m més avall. També unes fissures en el sostre que deuen donar origen al fort corrent d'aire amb condensació que presenta un forat prop de la boca, ja a l'exterior.

La citada galeria, d'orientació N 60 E porta fins a un pou vertical, considerablement estret, que 7 m més avall dóna al sostre d'una sala allargada, de pis i sostre descendents.

Aquesta sala, estructurada sobre

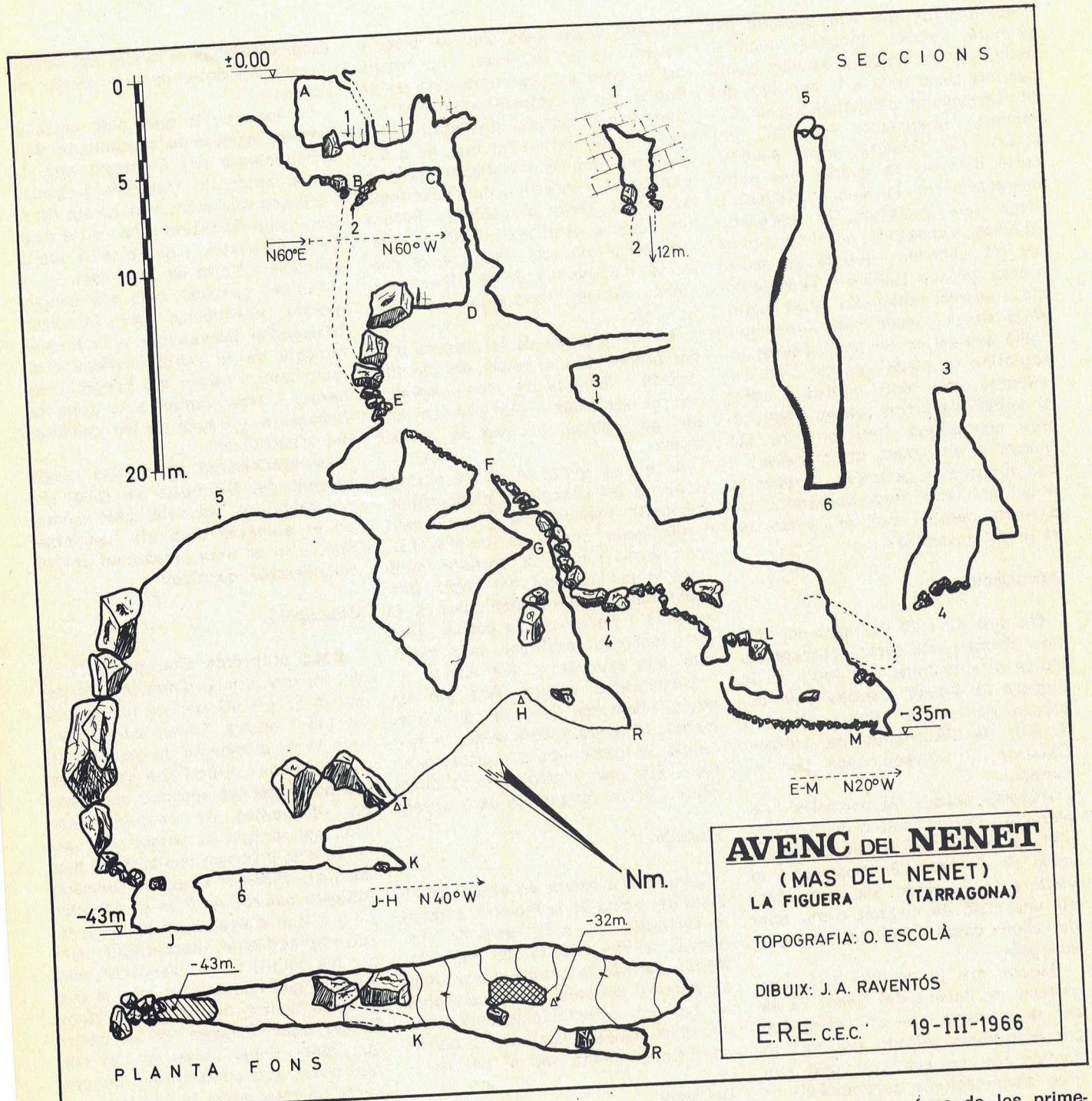

diaclasa orientada N 20 W baixa de la cota —18 a la de —35 m, presenta el pis ocupat per materials clàstics i en alguns punts per materials pulverulents de descalcificació. Cap al fons la diaclasa es va obturant fins que un ressalt de 4 m permet l'accés en una saleta terminal, a —35 m.

Per les parets baixen unes arrels de pi, visibles uns 5 o 6 m de llargada, força curioses, però normals en les cavitats (una de les primeres cites estranyes la va fer Joly, a prop de —80 m!).

Tornant a la part superior de la saleta, aquesta presenta una gatera que deu comunicar amb la galeria

d'entrada, i un petit pouet de 4 m. Una mica més avall, a —21 m i al peu de la paret E s'obre una boca que permet accedir en una saleta, i a través d'un pas estret a un pou dividit en dos per uns blocs encastats, de 8,5 m de profunditat que porta a —32 m.

Ací s'inicia una sala orientada S 40 E amb una petita cambra a l'extrem NW i de pis descendent cap al SE, vers on el sostre es va aixecant fins a assolir l'alçada màxima de 20 m. L'amplada és d'uns 3 a 2 m i el pis presenta blocs concrecionats (dos d'ells de mida gran), amb dues petites cambres entre blocs, i condueix a la cota mínima de —43 m, on la diaclasa queda obturada per blocs de petita mida. Les parets, que es presenten ací concrecionades, tenen les formes bombades, característiques de les esquerdes de despreniment de molts llocs.

La humitat, especialment en aquesta darrera sala, és elevada.

Espeleogènesi

Es tracta d'una típica cavitat d'«esquerdes de despreniment» («fentes de décollement», de Renault), originades ací en relliscar les calcàries del Keuper sobre els materials tous del Muschelkalk continental inferiors, a causa de l'atracció del buit del torrent del costat.

Podem dividir la cavitat com formada per tres unitats:

	Orientació
Galeria d'entrada i pou de 7 m	N60W
Sala fins a —35 m	N20W
Sala inferior (fins a —43 m)	N40W

Totes elles estructurades sobre un mateix sistema de fissures, amb les orientacions esmentades.

Aquestes esquerdes obertes, que s'han originat principalment mercès a les diaclases ja existents o formades pel bellugament de la roca sobre el pis poc consistent, són directament responsables de la formació de la cavitat, i donen al mateix temps origen als blocs, que acaben per a omplir el fons de les esquerdes.

Les infiltracions posteriors, facilitades pel caràcter obert de les fissures a tot el llarg de llur contacte amb la superfície, han produït principalment processos clàstics relativament importants, però que no han arribat a emmascarar la morfologia que es pot reconèixer d'«esquerda de despreniment».

Especialment en la sala inferior és observable una incipient acció erosiva de l'aigua infiltrada que ha actuat sobre les parets i ha donat a la secció transversal de la sala característiques que abans s'haurien anomenat «fusiformo - Mauccianes», i un procés litogènic poc desenvolupat, que cimenta els blocs al pis i forma una fina capa a les parets, especialment en la part basal.

Espeleometria

Desnivell llavis boca	2 m
Ressalt entrada	3 m
Pou I (gatonera) i 8,5 m : 15,5 m	7 m
Sala inferior:	
Ressalt	2,5 m
Gatonera	1
Pou	8
Rampa	8,5
Pouet fons	2,5
TOTAL	—43 m
Sala superior:	
Rampa i ressalt final	14,5
TOTAL	—35 m

Tècnica d'exploració

Material necessari: 15 m electró (o 10 m E i corda de 6 m) i un parell d'escarpres per al primer pou.
10 m d'escala per al segon pou.

Biospeleologia

L'aspecte que va cridar més l'atenció en preparar la visita i que va resultar el més interessant de l'exploració va ser el biospeleològic, tant per la situació una mica problemàtica dels relleus de la Figuera com per l'interès general de la «província» de Tarragona i la proximitat del Montsant on es coneixia el rar **Anillochlamys catalonicus** Jeannel, trobat fa molt de temps per Jeannel i Racovitza a la cova Santa del Montsant i molt de temps només conegut per pocs exemplars de la localitat esmentada. Per tant, vam destinar una part important de la nostra atenció a la recerca i captura de fauna cavernícola. I el nostre interès es va trobar recompensat car, a la sala final, per sobre dels dos grans blocs encastats, amb «guano» vell i goteig poc abundant del sostre i corrent per les parets concrecionades, vam trobar dos exemplars de coleòpters de la subfamília **Bathysciinae,** que estudiats al Museu de Zoologia de la nostra vila varen ésser el mateix **Anillochlamys catalonicus** Jeann.

Ara aquesta interessant espècie (de la sèrie filètica dels **Anillochlamys,** caracteritzada pel gènere i que colonitza els Països Catalans des d'Alcoi fins a Roses) ja és coneguda d'altres localitzacions de la mateixa serra del Montsant i fins i tot de més a l'orient de la Figuera: a la cova de la Verge, a la Torre de l'Espanyol.

Bibliografia

Llopis Lladó: **Contribución al conocimiento de la morfoestructura de los Catalánides.**

Virgili, C.: **El triásico de los catalánides.** Bol. Inst. Geol. Min. España. LXIX. Madrid, 1958.

Renault, Ph.: **Sur les caractères des fentes de décollement. Ann. Spéléol.** VI (1). Moulis, 1961.

E.R.E.: **Estudi efectuat al poble de la Figuera (Priorat).** Centre Excursionista de Catalunya. Circular per als socis. Maig de 1966.

Escolà, O.: **L'avenc del Nenet (La Figuera, Priorat).** Publ. II Campamento Regional de Espeleólogos. Margalef-Montsant. 6 pp.

Expedició Atlas 73

per **Montserrat Ubach**

Les darreres setmanes havien passat sense adonar-nos-en.

Durant aquestes, i fins aquell vespre, quan va quedar ja tot a punt, havíem estat projectant, planificant, decidint, realitzant gestions, efectuant els preparatius i últimant detalls.

Era aleshores el 18 d'agost, a les 4 de la tarda, quan realment començava l'expedició Atlas 73, de la qual premsa, ràdio i televisió havien donat àmplia informació, fent-nos sentir així encara més responsabilitzats davant del nostre objectiu: l'exploració, la topografia i l'estudi de la Wit Tandoum. Ho havíem de complir.

Segons les dades obtingudes la Wit Tandoum havia estat reconeguda per un grup d'espeleòlegs de Casablanca (la Barcelona del Marroc), que es va formar mercès a l'interès despertat arran de la sèrie de conferències donades per Norbert Casteret, autor de les primeres exploracions d'envergadura al Marroc (1934).

La Société Spéléologique du Marroc, creada poc temps després (i avui dia inexistent), publicà en 1954 els resultats de les seves exploracions per tal que servissin de futura guia als possibles continuadors de llur tasca espeleològica al Marroc.

El 1966, amb motiu de la celebració dels 90 anys d'existència del Centre Excursionista de Catalunya, aquesta entitat va organitzar una expedició al Gran Atlas, en la qual participaren representants de totes les seccions de la casa.

Dins de l'equip científic, cinc espeleòlegs portarien a terme les primeres exploracions efectuades per ibèrics en terres nord-africanes.

Al llarg de la campanya, i a més d'una sèrie de prospeccions, es reconeixerien cinc cavitats que es revelaren d'un interès mai sospitat pels resultats científico-esportius que s'hi van aconseguir.

Les exploracions es varen centrar a la zona d'Ait-M'Hammed, situada en calcàries juràssiques, pràcticament horitzontals, a una altitud de 2.000 metres i amb abundants precipitacions hivernals que han format uns sistemes hidrogeològics actius, actualment de considerable importància.

El 1968 un altre grup de l'ERE organitzà una segona expedició a l'Atlas. Les seves activitats es desenrotllaren a la zona pre-sahariana de Boudenib, prop de la frontera algerina, on van explorar la cova de Kef Aziza, situada a la desembocadura de les gorges del riu Guir, a una altitud de 1.000 m. Una altra zona estudiada seria la del Plateau des Lacs a la gran esplanada del qual, situada a 2.600 metres d'altitud, s'obre la boca d'Akiam-Ims-Ez-Rebi, prop d'Agoudal, poblat berber de la tribu dels Ait-Adidou, una de les més antigues del sud del Marroc.

El 1971 l'ERE dirigia de nou les seves activitats a terres africanes. Aquella vegada l'equip estava format per arqueòlegs i espeleòlegs.

Els primers van fer prospeccions per la part sud de l'Oued Draa i la zona costera del nord d'Agadir, mentre que els altres visitaven a més de la cova de Dar el Caid, ja explorada el 1966, una altra i interessant cova i en recorrien 3 quilòmetres: la Cova de Wit Tandoum. Amb 3 quilòmetres aquesta va ésser aleshores la cova de major recorregut del Marroc.

L'interès que presentava i les seves possibilitats de continuació ens van portar a organitzar durant l'estiu de 1973 una nova expedició dedicada a l'estudi exhaustiu de la Wit Tandoum, amb la finalitat d'obtenir tota mena de dades possibles que poguessin servir de base per al seu estudi complet.

Així, tal com s'havia previst, els cinc components (1) de l'equip ens vam dirigir cap a Imouzzer, poblat berber situat a la zona costera del nord d'Agadir, on fórem rebuts pel caid de la regió, a qui ja havíem escrit comunicant-li l'arribada de l'expedició i que seria qui ens donaria el permís oportú per a realitzar l'exploració de la cova de Wit Tandoum, enclavada a uns 60 Km d'Imouzzer, a Tisfi Euscerfà, prop de Tazentout.

Amb el nostre Land Rover vam recórrer aquells accidentats quilòmetres de camí tortuós que encara ens separaven de l'objectiu, per tal de procedir, per fi, a l'exploració i estudi de la cova.

Curosament equipats, amb dos bots pneumàtics i amb un sac per persona ple de material d'exploració, personal i queviures previstos per a un màxim de cinc dies, ens internàrem a la cavitat el dia 24 d'agost, i ens hi quedaríem fins al dia 28, una vegada ja acabat el treball d'investigació.

La cova de Wit Tandoum és la sorgència activa del riu subterrani que li dóna nom i que abasta el poblat de Tisfi Enscerfà, situat a la base de la muntanya d'elevades muralles que dóna accés, en la seva parta alta, a la cova. Per la boca, en èpoques de pluja, s'hi precipiten les crescudes aigües del curs subterrani, que ho arrosseguen tot a llur pas, així com també part del gran embassament construït a la sortida per a captar l'aigua, que és veritablement construït de bell nou cada any pels indígenes, ja resignats.

Així, amb la presència del riu en quasi tot el recorregut, l'exploració de la Wit Tandoum s'ofereix més dificultosa. La utilització dels bots pneumàtics esdevé indispensable per a superar els continuats trams de profundes aigües i a la vegada es fa molt molesta quan s'han de transportar una i altra vegada els bots pels passos estrets, galeries caòtiques i intricades, superiors, que convé superar a fi de franquejar el riu i seguir sempre endavant.

La primera etapa de la permanència subterrània va ésser dedicada a una aproximació per l'interior, alhora que es prenien dades geològiques i es procedia a la recerca de fauna cavernícola i a la realització d'un reportatge fotogràfic. El primer bivac es va efectuar damunt d'una llosa situada en una de les zones superiors, eixutes.

La segona etapa d'aproximació ens conduí al punt on ja acabava la topografia coneguda i a partir de la qual iniciaríem la topografia nosaltres, junt amb un estudi més detallat. Ens trobàvem aleshores a 1,5 quilòmetres de la boca d'entrada, en el lloc on ins-

Aspecte d'una de les galeries de l'interior de la cova de Wit Tandoum on es pot observar les formes que produeix l'erosió del riu subterrani. ▼

El campament exterior, prop de la boca de la cova de Wit Tandoum. ▼ ▼

tallaríem el segon campament.

Després de prendre alguns aliments i abans d'anar-nos-en a dormir, vam realitzar uns 200 m de plànol topogràfic, amb el propòsit d'avançar una mica el treball de la tercera etapa, destinada a l'endemà i que representava la finalitat principal de la campanya.

En aquesta tercera etapa vam decidir formar dos grups, per tal d'obtenir el major rendiment possible. L'equip d'investigació realitzà una detinguda topografia i obtingué una sèrie de dades geològiques a base d'observacions i obtenció de mostres, mentre l'equip de punta, amb la lleugeresa que proporcionava la falta dels pesats sacs, abandonats al campament, arribava fins a la zona terminal de la Wit Tandoum, caracteritzada per nombroses ramificacions, cada vegada més reduïdes, que ens presenta la inundada galeria.

Al mateix temps, aquest equip de punta realitzava una prevista poligonal de l'últim sector de la cova, davant de la possibilitat que l'equip topogràfic, a causa de la lentitud del seu treball, no arribés fins a la cota final.

S'havien superat, per tant, els 3 quilòmetres i mig aproximadament, que varen ésser reconeguts en l'exploració de l'ERE del 1971 i s'havia arribat a una cota estimada en 6 quilòmetres, alhora que s'havien confeccionat, entre topografia, poligonal i revisió, uns 4 quilòmetres de plànol topogràfic.

En l'última i quarta etapa s'efectuà el retorn, que realitzàrem, per donar una major lleugeresa a la marxa, en un sol bot pneumàtic per a transportar els sacs, mentre que nosaltres, mig submergits en el riu intentàvem superar els llacs, a vegades arrapats a les parets dels marges, a vegades nedant, cosa que la temperatura de l'aigua i del medi ambient (18° C) permetia perfectament, si tenim en compte, a més, que el calent sol africà ens assecaria a tots, gent i roba, en un moment, un cop a la superfície, cada vegada ja més propera.

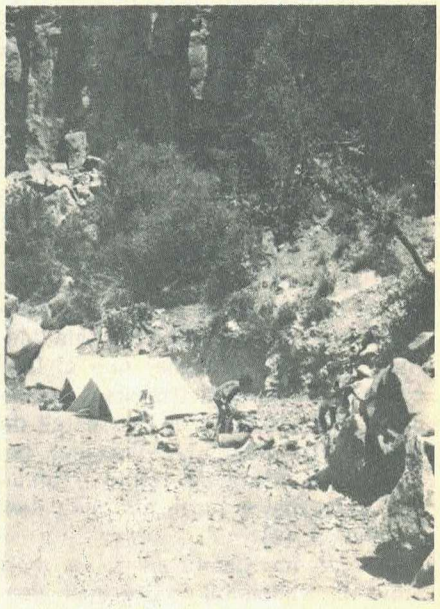

Tant per les dades biològiques de flora dels primers metres i fauna, elaborades en el Museu de Zoologia i a la Universitat Autònoma de Barcelona, com totes les altres obtingudes durant l'exploració, esperem que ja faltarà poc per a poder obtenir els resultats importants que passin a engruixir i acabar l'estudi de l'Ajanu Wit Tandoum, amb més de 6 quilòmetres de recorregut, la més gran d'Àfrica.

Campdàsens, poblat ibero-romà

per **Xavier Virella**

Campdàsens és un lloc gairebé ignorat per molts excursionistes malgrat la seva relativa proximitat amb Barcelona. Es troba al nord-est de Vallcarca, en plenes Costes de Garraf. El millor accés, és un camí de carro que sortint de Vallcarca i travessant la fàbrica de Ciment Fradera, deixa les pedreres d'aquesta a l'esquerra i va remuntant fins que ens trobem en un planell de terres de conreu, suaument ondulades a una alçada superior als 200 metres, verdejants per les vinyes novelles i pels cereals ja ben espigats. És talment un oasi enmig del petri massís de Garraf.

El poblat consta, actualment, d'algunes masies disperses, amb annexos i altres edificis, sobresortint les de Ca l'Amell de la Muntanya, Campdàsens i, al nord, més endins, Can Planes, les tres amb torres defensives adossades. A migjorn, en un turó que assoleix 241 m sobre el nivell de la mar i que domina un ampli panorama s'aprecien les runes d'una antiga fortificació anomenada «El Castellot» (1).

Sorprenen tantes fortificacions en poc espai de terreny. Són les relíquies dels temps d'inseguretat en què els sarraïns arribaven tot sovint a les platges pròperes, que els servien de base per a les seves incursions. La toponímia ho recorda amb noms com la Morella i la Cala Morisca i bo és consignar que al **Diccionario Geográfico Universal** es llegeix: «(desde la torre de Castell de Fels) hasta Sitges y Villanueva había una multitud de torres y atalayas, cuya mayor parte han sido destruidos...» (2).

El topònim **Campdàsens** és molt antic. El troben tal i com avui s'escriu, segons el **Nomenclàtor,** al cens que va manar fer el rei Pere III pels anys 1365-1370 (3).

«Castell de Campdàsens e de Vallcarquera, qui es desgleya ... XV fochs.» D'altra banda la seva etimologia és ben llatina, com ho donen a entendre documents medievals on llegim:

Kastrum de Campo de Asinos (1097) (4).

Castrum de Campis de Asinis (1143) (5).

Cumbam de Campo Asinorum (1163) (6).

La llatinitat del nom i la seva primerenca aparició documental ens van fer creure que el lloc devia ser habitat ja abans de la dominació dels alarbs.

Mancava el testimoni de l'arqueologia. Les primeres notícies les traiem de l'**Ensaig històric sobre la Vila de Sitges,** de Llopis i Bofill. «Lo més notable que s'hi troba —diu— són las despullas del castell, i unas sepulturas, una mica malmesas, á pochs metres al O. de ca l'Amell de la Montanya. Tenen la figura d'un trapeci, essent sas dimensions de 1,80 metres á 1,85 de llargada, per 0,37 d'amplaria» (sic) (7). Algú va entendre que es tractava de sepultures del tipus dit olerdolà (antropomorfes), les quals, d'altra part, no ha estat possible localitzar (8). És versemblant que es tractés d'enterraments com els que, cap a l'any 1970, van excavar alguns membres del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer i que, segons la notícia publicada aleshores, no es va trobar al seu interior res més que alguns ossos molt trossejats i dos queixals, atribuïts, per la seva tipologia, a l'època tardo-romana (9).

Recentment hem estat al dit indret amb l'afany de fer-hi algunes prospeccions arqueològiques. Localitzàrem les ja esmentades sepultures i, a uns 50 m al nord de Ca l'Amell, algun fragment de ceràmic ibèrica pintada, terra sigillata, ceràmica romana comuna i fragments d

La casa de Campdàsens, amb la seva antiga torre de defensa, massissa i quadrada. ▼

Ca l'Amell, amb una altra torre de defensa, record de temps inquiets, en què sovintejaven les incursions dels pirates. ▼ ▼

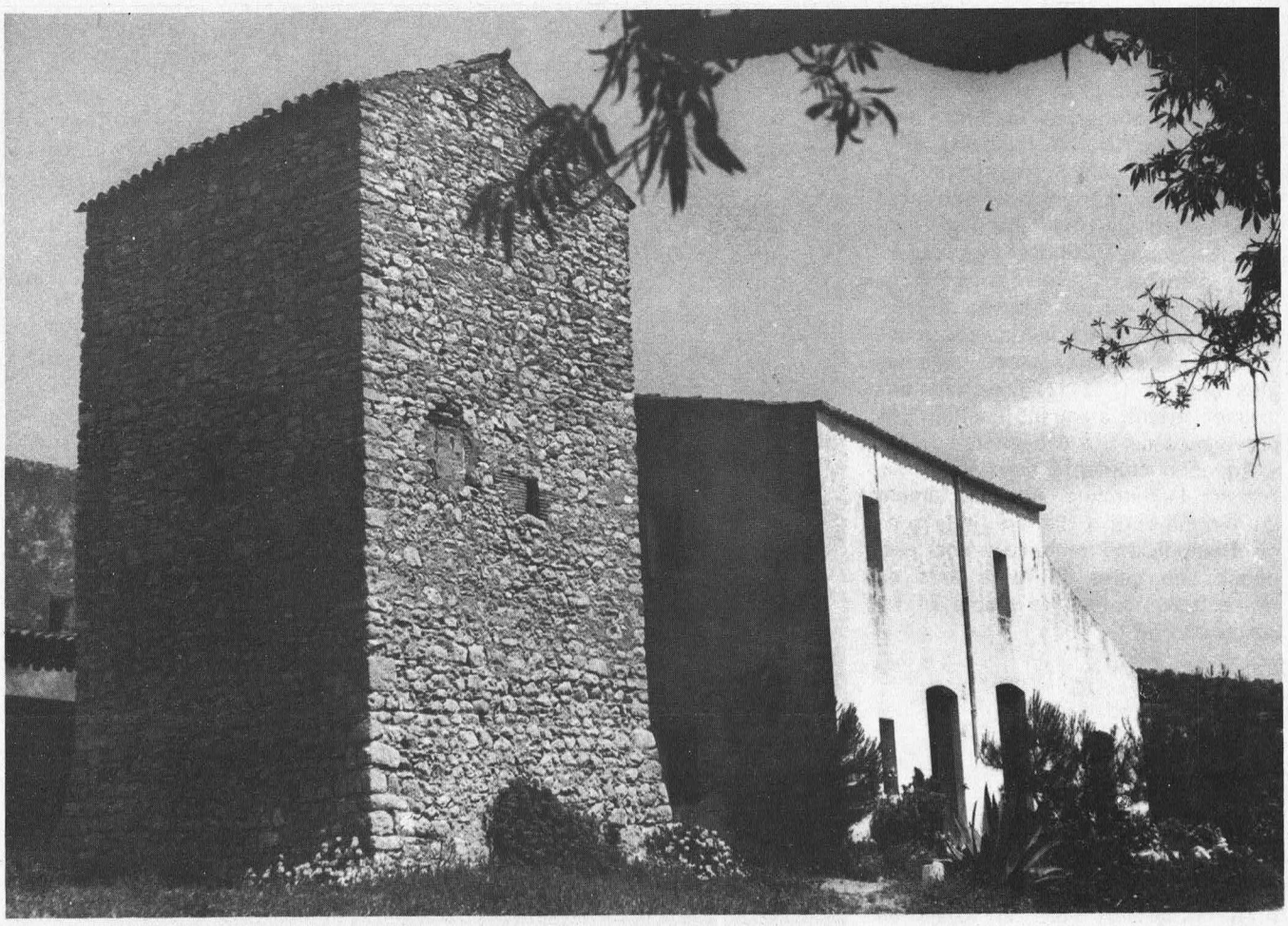

tègules, cosa que ens feu creure que en aquell lloc hi devia haver estat edificat algun habitacle en temps ibero-romà.

De Ca l'Amell ens dirigírem a Campdàsens, on vam admirar la torre defensiva quadrada, de parets entalussades i entrada per un pont que devia ser llevadís. Al seu interior, als baixos, una gruixuda volta de pedra i formigó de càlç, emmotllada sobre una mulassa de canyís, construcció típica dels segles XI i XII. A l'oest de Can Maurici, es trobaren fragments de ceràmica ibèrica, possible indici d'un altre nucli, qui sap si situat sota l'actual masia.

D'aquest lloc, torçant cap a nord-oest, i deixant a la dreta la masia de Can Planes, ens traslladàrem al pujol d'en Pei on Antoni Guillaumes havia

Una de les sepultures prehistòriques localitzades a uns 50 metres al nord de ca l'Amell. ▼

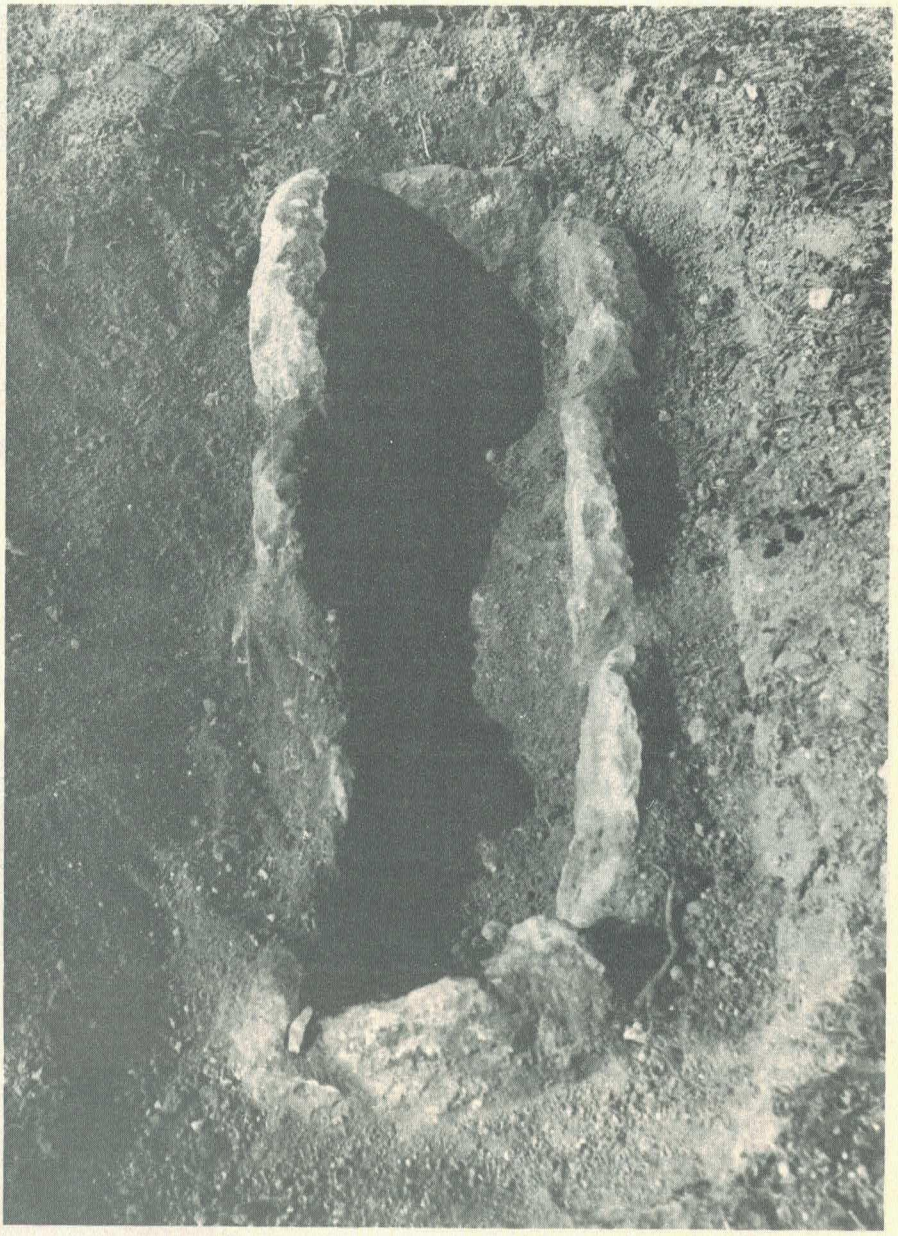

localitzat, l'any 1951, un jaciment amb ceràmica ibèrica (10). La nostra prospecció donà els seus fruits: Al lloc immediat anomenat el coll Blanc, vam trobar, a més de fragments de ceràmica indígena, d'altres de campaniana, més significatius, aquests, perquè ens permeten datar el jaciment cap als segles II-I a. C. En aquest paratge o en les seves proximitats, J. Serra Ciré diu haver-hi trobat alguns trossos de «dolia» i d'àmfores tardo-romanes a les quals atribueix una datació dels segles III-IV d. C. (11), cosa que ens permet atribuir a aquest jaciment una pervivença de 5 a 6 segles.

Aquests jaciments demostren clarament l'existència d'un poblament ibero-romà rural i dispers, a la zona de Campdàsens amb recursos econòmics no gaire diferents dels de les actuals masies existents al feréstec Garraf.

Notes

(1) **Els Castells Catalans.** Vol. III, pàg. 953.

(2) **Diccionario Geográfico Universal.** Barcelona, 1831. Vol. II, pàg. 679.

(3) J. Iglésies Fort: **El fogaje de 1356-1370,** «Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona». Vol. XXXIV, núm. 11.

(4) J. Rius Serra: **Cartulario de Sant Cugat del Vallés.** Vol. III, pàg. 128, número 946.

(5) Ídem, ídem. Vol. II, pàg. 422, número 764.

(6) Llopis i Bofill: **Ensaig Històrich sobre la Vila de Sitges.** Barcelona, 1891. Pàg. 160, apèndix II.

(7) Ídem, ídem. Pàg. 149.

(8) J. Virella: **El Castellot de Campdàsens** a la Circular de l'Agrupació Excursionista Talaia (Vilanova i la Geltrú). Gener, 1969.

(9) Circular de l'Agrupació Excursionista Talaia (Vilanova i la Geltrú). Desembre, 1970.

(10) P. G. R.: **Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares,** a «Ampurias». Vol. XXVII. Barcelona, 1965. Pàg. 276.

(11) J. Serra Ciré: **El Turó del Peix,** a «El Eco de Sitges», 13-4-74.

Flors de Muntanya

per **Ramon Pujol i Alsina**

Tal com ja us ho he dit altres vegades, totes les dades científiques de «Flors de Muntanya», son tretes de la **Flora de Catalunya,** de Cadevall-Font i Quer. Per als qui no passem d'ésser uns afeccionats entusiastes, ens trobem tot sovint amb paraules que ens obliguen a fer ús del diccionari, per tal de tenir una idea clara del seu significat. A fi d'evitar-vos, doncs, aquesta feina, després de la presentació de les flors d'avui, trobareu una llista de mots tècnics (claríssims per als botànics professionals!) amb la corresponent explicació treta del «Glossari» del volum VI, de l'esmentada **Flora de Catalunya.** En properes ocasions anirem ampliant aquesta llista.

Heus aquí les flors d'avui.

Myosotis pyrenaica. Borraginàcia. Perenne de rizoma gruixut, curt, oblic, negre, cobert per les despulles de les fulles velles, que produeix rosetons fullosos densos, cespitós, amb la tija de 3 a 10 cm dreta, simple o bifurcada, coberta de pèls estesos en la part inferior i aplicats en la superior, de fulles cobertes de llargs pèls aplicats, glabrescents per dessota, les basilars espatulades, contretes en llarg peciol dilatat inferiorment, les caulinars poc nombroses, oblongues o lanceolato-linears; flors d'un blau bonic, relativament grans, en dues o tres cimes denses, curtes. Florida de finals de juny, fins a l'agost. Es troba en els alts pasturatges i llocs pedregosos de la carenada pirinenca. El dibuix correspon a un exemplar collit a finals de juny, al cim de Bastiments. També n'he trobat al cim del Gra de Fajol. El blau de les seves floretes és força més intens que el de les altres varietats de Myosotis.

Ranunculus parnassifolius L. Ranunculàcia. Nom vulgar, herba del mal gra. Perenne, tronc de 5 a 30 cm, simple, o més menys ramificat, cotonós, el mateix que el peduncle i el marge de les fulles, les radicals amplament ovato-cordiformes, les caulinars lanceolades, amplexicaules; flors blanques o lleugerament rosades en umbella, sèpals peluts, aquenis en capítol globulós, grossos, inflats, de cares llises i bec dilatat a la base i recorbat. Florida de finals de juny fins a l'agost. Es troba generalment al mig dels petits tarterars de pedruscall del nostre Pirineu. Sorprèn trobar unes floretes tan boniques i delicades en un hàbitat aparentment tan poc acollidor. El dibuix correspon a un exemplar collit entremig del pedregar situat molt a prop de la confluència de les torrenteres de Noufonts i Noucreus (Núria), a darrers de juny.

Erigeron alpinum. Varietat pyrenaicus. Composta. Planta de 10 a 25 cm, mono-oligocèfala, troncs, fulles i periclini eriçats de pèls bastant rígids, calàtides grans, flors perifèriques purpurines, rosades o blanques. Floreix de finals de juny fins a l'agost en els pasturatges i roquissers del Pirineu. El dibuix correspon a un exemplar collit el darrer dia de juny, prop del cim de Bastiments.

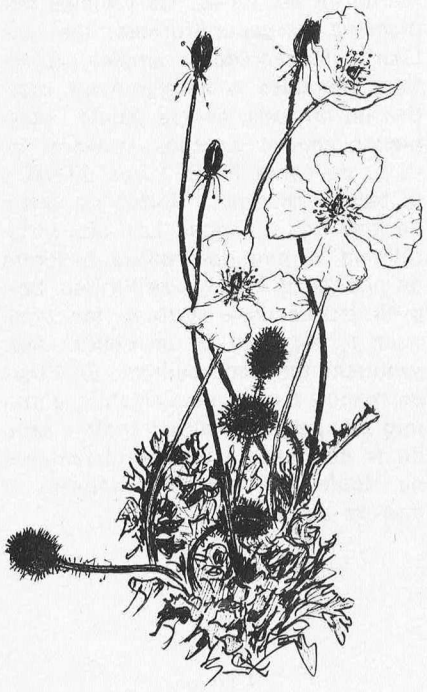

Papaver pyrenaicum. Papaveràcia. Nom vulgar, rosella, gallaret. Planta híspida, coberta de més o menys pèls, tija de 10 a 20 cm, uniflora, fulles pinnati-partides, llargament setíferes, flors grogues, o a vegades ataronjades (quan comencen a passar-se, generalment). Florida de finals de juny fins a l'agost, en els llocs pedregosos o petits tarterars del Pirineu. El dibuix correspon a un exemplar collit els darrers dies de juny a la coma de Noucreus (Núria), amb flors de color fortament ataronjat. Dos anys abans, i en la tartera del Gra de Fajol petit, en vàreig trobar un exemplar amb les flors d'un groc ben brillant.

Primula latifolia. Primulàcia. Nom vulgar, violer de sant Josep. Planta perenne, rizoma llarg gruixut, ramificat, fulles transovades o transovato-oblongues, atenuades en pecíol una mica alat, molt dilatat a la base, superficialment i grossament fistonades a la meitat superior, amb petits pèls grandulosos en ambdues cares i al marge; peduncle escapiforme robust, de 5 a 15 cm més llarg que les fulles, pubescent glandulós; flors violades, oloroses, en umbel·la multiflora, sobre pedicels desiguals pubescents glandulosos, com les bràctees involucrals i el calze, aquest amb les dents ovades, obtuses, ciliato-glanduloses; corolla de tub de dues a tres vegades més llarg que el calze, de lòbuls escotats, càpsula globulosa ovoide, a penes exserta. Floreix de primers de juny a juliol, en llocs rocosos i una mica abrigats de la carenada del nostre Pirineu. El dibuix correspon a un exemplar collit a primers de juny, al vessant meridional del coll de la Geganta (regió d'Ull de Ter). N'he trobat també bells exemplars en els replecs de les canaletes superiors del Gra de Fajol, i a les roques finals de la torrentera de Noufonts.

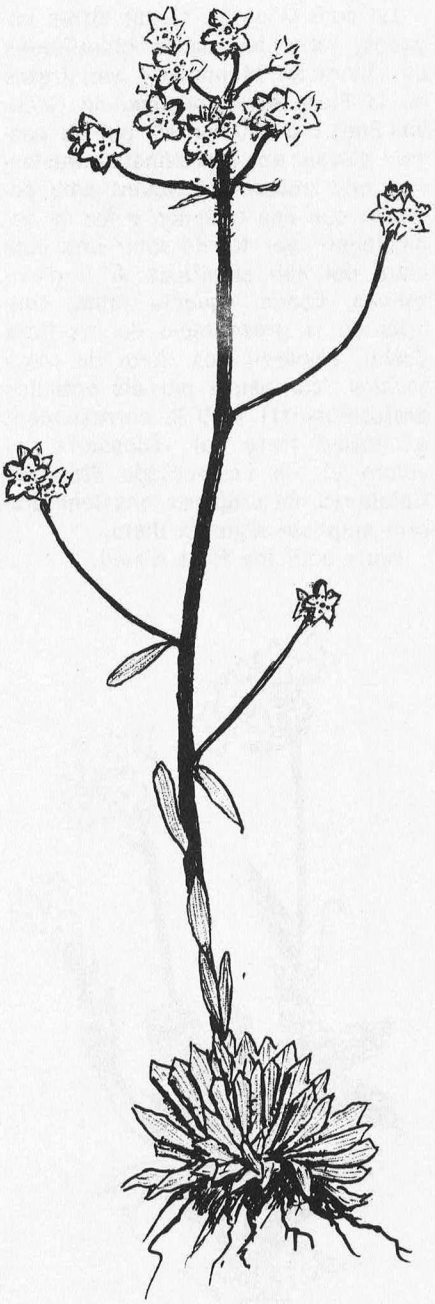

Saxifraga aizoom. Saxifragàcia. Nom vulgar, herba de talls. Perenne, tronc de 10 a 50 cm, robust pilósglandulós, sobretot a la meitat superior i florífera, paucifoli; fulles radicals en rosetes compactes, oblongo-espatulades, circuïdes de dents fines, pestanyoses a la base, flors d'un blanc groguenc en panícula llarga, sèpals ovato-triangulars, aguts, pètals trasovats freqüentment pun-

tejats de vermell i amb els nervis verdosos. Florida generalment de juny a l'agost, en els llocs secs i pedregosos del Pre-pirineu i Pirineu. El dibuix correspon a un exemplar collit a la vall de Catllar (Setcases) els darrers dies de maig.

Trifolium alpinum L. Lleguminosa. Nom vulgar, Regalèssia. Vivaç, rizoma gruixut, llenyós, que produeix fulles fasciculades i peduncles; fulles llargament peciolades, foliols lanceolato-lineals finament denticulats i fortament nerviats; estípules llargament soldades al pecíol, lanceolato-acuminades, flors purpurines, grans, capítols clars, pauciflors. Florida de juny fins a l'agost. El dibuix correspon a un exemplar collit a mitjans de juny prop del refugi d'Ull de Ter. N'hi ha gran abundància arreu dels glevatges de la comarcada des dels plans i racons de Morens, fins al dessota del coll de la Marrana. És l'herba que amb més fruïció pasturen les vacades i eugassades arreu dels alts pasturatges de la serralada pirinenca.

dibuixos: R. Pujol i Alsina

LLISTA DE MOTS TÈCNICS

amplexicaula Fulla o bràctea més o menys dilatada a la base i que envolta la tija o la rama on s'insereix.
aqueni Fruit sec i monosperm, de pericarpi dur no adherit a la sement.
bràctea Fulla més o menys modificada en la seva forma, grandària, color, consistència, pròxima a les flors.
calàtide Capítol.
calze El més extern dels verticils florals, generalment verd, o, si el periant és senzill, l'únic verticil del periant, sigui del color que sigui.
capítol Inflorescència de flors sèssils sobre un receptacle comú més o menys eixamplat i voltat d'un involucre de bràctees.
càpsula Fruit sec i dehiscent compost de dos o més carpels.
caulinar Pertanyent o relatiu a la tija.
corolla El segon verticil de la flor, generalment de color vistós, situat entre el calze i els estams.
cespitós Que fa gespa.
dehiscent Dit del fruit que s'obre pel seu natural quan és madur.
estípula Expansió foliàcia, més o menys transformada, situada generalment a la base del pecíol.
exserta Que sobresurt d'un òrgan.
fascicle Agrupament de fulles, flors, etc., formant com un feixet.
fasciculat En forma de fascicle.
folíol Cadascuna de les fulletes que integren una fulla composta.
gamopètala De pètals concrescents, formant una corolla d'una sola peça.
glabrescent Quasi sense pèls; amb pèls a penes visibles, molt escassos.
híspid Dit dels pèls durs i aspres, i de la planta o de l'òrgan coberts d'híspids.
involucre Conjunt de bràctees verticillades o imbricades pròximes a una flor o situades al voltant d'un capítol, a la base d'una umbella.
limbe La part laminar d'una fulla, d'un pètal unguiculat, etc.
lòbul Divisió més o menys arrodonida d'un òrgan.
lobulat Dividit en lòbuls. Exemple: la fulla de l'«Hepàtica triloba».
oligocèfala Amb pocs capítols.
pauci Prefix que indica poc o pocs.
pauciflor La planta, la inflorescència, que té poques flors.
paucifoli La planta que té poques fulles.
pecíol Cueta, generalment semicilíndrica i acanalada per damunt, que sosté el limbe de la fulla.
peciolades Sostingudes per un pecíol.
pedicels Suport de la flor en els peduncles ramificats.
peduncle Rameta que sosté una o diverses flors.
perenne Que pot viure diversos anys.
periant Conjunt del calze i la corolla.
pericarpi Coberta total del fruit, fins i tot el pinyol en els que en tenen.
periclini Involucre d'un capítol.
pètal En les flors amb calze i corolla cadascuna de les fulles modificades el conjunt de les quals forma el segon verticil. Ordinàriament els pètals són acolorits o blancs, molt rarament verds, lliures o concrescents en una corolla gamopètala.
pubescent Amb pèls, molt suaus.
radical Propi de l'arrel, que neix de l'arrel o bé que ho sembla, com les fulles de les plantes acaules.
sèpal En les flors amb calze i corolla, cadascuna de les fulles modificades el conjunt de les quals forma el primer verticil. Ordinàriament els sèpals són verds, lliures entre ells o concrescents en un calze gamosèpal.
sèssil Sense suport propi. Fulla sèssil, sense pecíol. Flor sèssil: sense peduncle.
umbella Inflorescència racemosa simple en què les rames, partint d'un mateix nivell, arriben a la mateixa alçària. Umbella composta, aquella en què cada radi porta una altra umbella en lloc d'una flor.
verticil Conjunt de fulles, flors, etc., que neixen a un mateix nivell de la tija o d'un eix qualsevol.
vivaç Planta perenne de tiges aèries anuals.

CRÒNICA DEL CENTRE

La portada del nostre número d'abril

A la portada del número d'abril propassat de la revista «Muntanya» reproduíem una fotografia d'Hilari Sanz de l'estatueta de sant Jordi que corona el sortidor del templet del claustre de la catedral de Barcelona. No indicàvem el nom de l'autor d'aquesta estatueta simplement perquè no en teníem esment. Després hem tingut notícia que l'autor d'aquesta estatueta de sant Jordi és l'escultor contemporani Emili Colom Comerma, informació que ens és molt grat de comunicar als nostres lectors.

Comissió d'Educació Cívica

Quan aquest número de la revista «Muntanya» arribarà a les vostres mans, estarà ja en curs de distribució entre els ajuntaments de Catalunya els exemplars de la segona edició del cartell de defensa del paisatge i de la naturalesa que tots coneixeu i que representa la tercera fase de la campanya de propaganda promoguda pel Centre.

A part d'això, tenim el goig de donar constància que ja algunes entitats excursionistes de Catalunya han publicat als butlletins respectius el conjunt de màximes i consells formulats pel Centre, cosa que agraïm ben sincerament, ja que significa una estimable col·laboració als nostres esforços, que esperem que obtindrem també de totes les altres entitats.

També ens plau de posar en relleu que la revista de l'entitat madrilenya Ancara publica una reglamentació i uns consells per a la defensa del paisatge. Entre els diversos «no» amb què s'hi condemnen les activitats i pràctiques que atempten contra el medi natural, figura un rotund i categòric «No al motorisme de muntanya». També dóna compte de diverses expedicions per a la recollida d'escorrialles, fet que cal elogiar pel profund significat cívic que enclou, encara que entenem que són els ajuntaments qui haurien de preocupar-se d'aquests treballs de neteja de les seves demarcacions i, encara més, hauria de ser el públic qui hauria de començar per a no donar lloc a aquestes operacions.

Cicle «L'home i la natura»

Les relacions entre l'home i la natura estan en crisi, i es parla molt de preservació, contaminació, esgotament de recursos, equilibri natural, etc. Sobre aquesta problemàtica ha tractat el cicle que han portat a terme els professors d'Ecologia de la Nova Universitat Autònoma, Jaume Terradas i Josep M. Serrano. Amb una visió científica, però amb un llenguatge al nostre abast, al llarg de les cinc lliçons de què va constar el curset, ens va exposar uns principis bàsics d'ecologia, la ciència del medi ambient, i una panoràmica de la influència de l'home sobre la natura a través de les relacions d'explotació.

El primer concepte va ésser el de la successió ecològica, com a procés a través del qual s'han anat formant les comunitats naturals, i que pot arribar a ésser més o menys complex. Aquesta complexitat i la varietat d'organismes ens indiquen la maduresa d'aquesta comunitat. Les lleis de la successió ecològica són complicades i la seva durada pot ésser de milers d'anys. L'home provoca freqüentment distorsions en la successió.

Totes les comunitats naturals formen la biosfera, o conjunt d'éssers vius que habiten la terra. Tots ells s'alimenten de l'energia solar. Una exposició del flux d'aquesta energia ens ensenyà els diferents nivells tròfics o d'alimentació després de la captació de l'energia solar pels vegetals, per mitjà d'aquests passa als animals herbívors i arriba als carnívors com a nivell superior d'alimentació.

L'explotació per l'home de l'energia captada a la biosfera incideix sobre tots els mecanismes naturals i fa retrocedir la successió ecològica disminuint el grau de maduresa de les comunitats. D'altra banda, l'explotació dóna lloc a comunitats més productives, però més fràgils i menys estables. Un bosc és una comunitat més madura i estable que un conreu. Unes diapositives ens van fer veure les conseqüències de diferents formes d'explotació: erosió del sòl, desequilibris de paisatge, etc.

L'home ha anat augmentant la seva influència sobre la natura al llarg del temps, a mesura que aconseguia més energia al seu abast. Des dels primitius mitjans, com són la caça, la pesca i el foc, fins a les grans possibilitats d'extracció dels recursos naturals en l'actualitat, l'explotació de la natura ha arribat a convertir-se en un problema a nivell mundial, agreujat per l'explosió demogràfica. Aquesta incidència sobre la natura està demanant uns controls de tipus econòmic, social i cultural enfront de fets com la contaminació, l'ús de l'energia, de la destrucció dels hàbitats naturals i de la manca de recursos alimentaris per bona part de la humanitat. L'home ha d'aprofitar-se de la seva experiència i de la seva saviesa per a resoldre d'una manera global el dilema explotació-conservació.

Aquest curset, que forma part del conjunt d'activitats que porta a cap el Centre per sensibilitzar l'opinió respecte a la necessitat d'aconseguir la conservació i la preservació de la natura i el seu equilibri ecològic, ha estat el començament d'una tasca de col·laboració convinguda amb la Institució Catalana d'Història Natural, i al qual, pròximament, en seguiran d'altres, ja en estudi i preparació.

F. V.

crònica

Expedició Tximist a l'Everest

A última hora hem recollit les darreres informacions de l'expedició dels amics alpinistes bascos a l'Everest, patrocinada per una casa comercial de Vitòria.

Després de l'esforç de preparació, tant econòmic com d'entrenament, per part de tots els components, l'expedició anà aconseguint les etapes previstes i establint els darrers campaments d'altura, sempre acompanyats de temps favorable. Però, segons notícies procedents de Katmandú (Nepal), a la darreria d'abril i a través d'un missatge de l'oficial d'enllaç, ens comunicaren que davant les dificultats del campament V degudes a les males condicions meteorològiques, l'expedició es veia obligada a abandonar el seu intent d'assolir el cim de l'Everest.

La boira i l'anticipació del fort vent del monsó feien inútil tota espera. Posteriorment, notícies d'agència internacional procedents de Katmandú, fetes pel sherpa Tensing, corraboraven l'aparició del mal temps i l'abandó de l'expedició basca.

Encara que l'èxit no els hagi acompanyat a l'hora de l'assalt final, des d'aquí fem arribar la nostra cordial felicitació als ardits alpinistes bascos que bé mereixien el triomf per la preparació i la tenacitat que van esmerçar en el seu ambiciós intent.

J. LL. M.

Operació Kirenya 74

La Unió Excursionista de Catalunya, veterana entitat germana, està treballant des de fa uns mesos en la preparació i l'organització de l'anomenada «Operació Kirenya 74».

Aquesta operació tindrà una durada de 30 dies i té per objectiu primordial recórrer i ascendir a les més elevades muntanyes de l'Àfrica Equatorial: Kilimanjaro (6010 m), Mawenzi (5100 m) i Mt Kenya (5199 m). Es té previst d'assolir aquests cims per elegants i difícils vies d'escalada, per la qual cosa l'equip expedicionari, compost per 6 elements, ve realitzant últimament una intensa preparació.

Conjuntament amb aquest grup, hi anirà un cert nombre d'associats de la UEC que combinaran el turisme amb les activitats d'alta muntanya.

Confiem que l'Operació Kirenya 74 constituirà un èxit total per a la nostra entitat germana.

Muntanyes netes

El Club Alpí Austríac acaba d'iniciar una campanya per a la conservació del paisatge que ha anomenat «Muntanyes netes».

Uns atraients posters col·locats a les estacions dels telefèrics, als hotels de muntanya i, sobretot, als refugis, criden l'atenció dels usuaris i excursionistes sobre una missió ben concreta: que retornin a la vall llurs deixalles.

També a Suïssa, un cartell semblant clama contra les deixalles abandonades a muntanya, el qual s'ha escampat per les instal·lacions de muntanya i per totes les entitats alpines i d'esquí, començant pel Club Alpí Suís, els membres del qual han donat un magnífic exemple de civisme i de col·laboració amb la campanya en recollir i baixar a la vall en llurs motxilles totes les deixalles, llaunes, plàstics, vidres i altres detritus escampats pels voltants de la cabana Saleinaz.

Heus ací un exemple digne de ser seguit per les nostres entitats excursionistes.

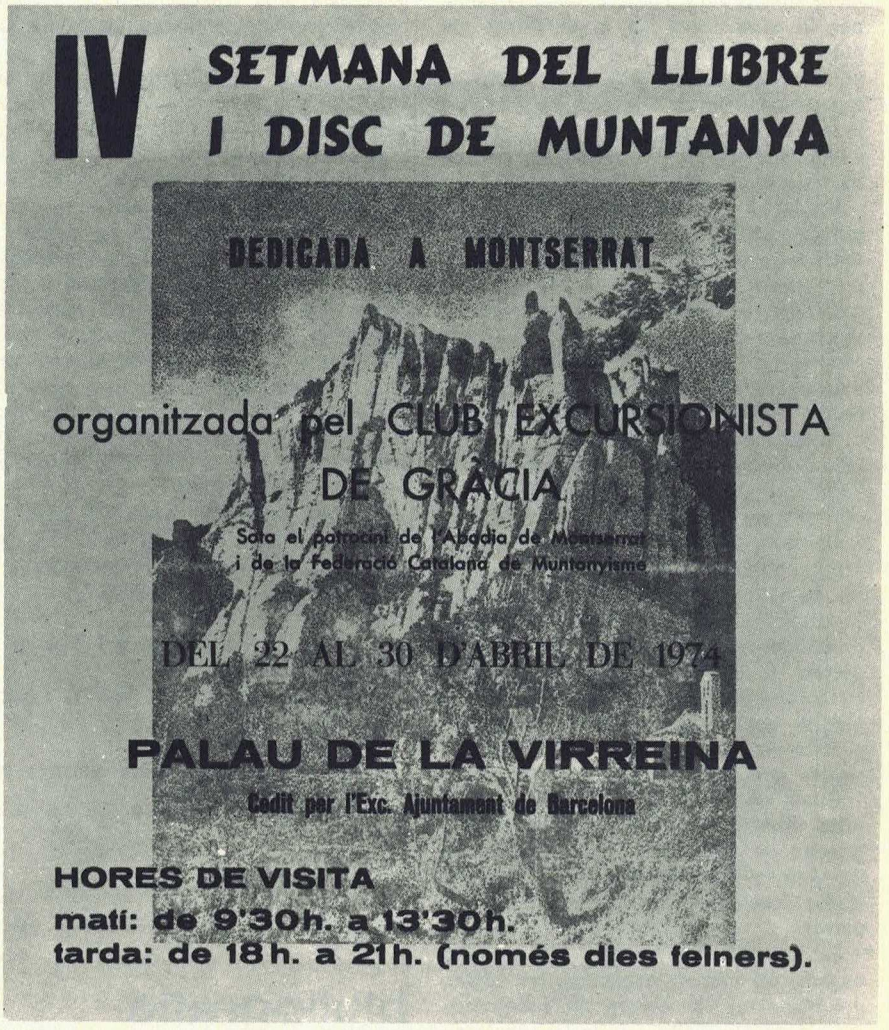

IV Setmana del llibre i disc de muntanya, dedicada a Montserrat

Per quarta vegada consecutiva i organitzada pel Club Excursionista de Gràcia, fou presentada el passat mes d'abril, al Palau de la Virreina, una exposició sobre el llibre i disc de muntanya, dedicada enguany monogràficament a la muntanya de Montserrat.

Amb motiu d'aquesta mostra, el Gràcia aprofità per a homenatjar els autors de la Guia d'Escalades en dos volums: **Roques, parets i agulles de Montserrat,** obra dels socis de l'esmentat Club, Josep M. Rodés i Ferran Labraña, com a reconeixement públic de la seva meritòria tasca en la divulgació de l'escalada montserratina.

Recordem que l'any 1971 rebé l'homenatge l'editor Rafael Dalmau per la seva labor de cara al llibre de muntanya, i amb motiu de l'exposició de llibres i publicacions en venda, a la sala d'actes del C. E. de Gràcia. El 1972, la mostra tingué per tema: «Llibres i Publicacions de Biblioteques d'Entitats excursionistes i particulars», exposada a la sala d'exposicions de la Caixa de Pensions de Gràcia i foren homenatjats en aquesta ocasió els nostres consocis el matri-

moni Agustí Jolis i Maria Antònia Simó, per la seva tasca en la confecció de guies de muntanya. L'any 1973 es presentaren els llibres editats a França de tema muntanyenc, a la sala de l'Institut Francès de Barcelona, i aquesta vegada s'honorà l'escriptor i novellista de temes de muntanya. R. Frison Roche.

Comentarem ara breument el contingut de l'exposició celebrada aquest any, extraordinàriament interessant. El primer tema exposat fou l'espeleologia montserratina, amb croquis actuals, revistes i llibres antics que parlen del Montserrat subterrani. En aquesta sala s'exposava el mapa original de Montserrat fet per Ramon de Semir, d'escala 1:10.000, que constitueix una peça mestra de la cartografia catalana actual. També hi constava el material de treball per a la seva confecció.

Cal consignar els ex-libris referents a Montserrat de la col·lecció d'ex-libristes de Barcelona, així com els prospectes turístics, i els discs editats amb cançons de muntanya i d'altres dedicades a Montserrat. Hi figuraven també diverses publicacions de l'Abadia de Montserrat en l'etapa actual; cal pensar que la impremta de Montserrat fa més de quatre segles que treballa.

Guies de muntanya, editades en llengües diferents i d'altres publicacions i gravats de caràcter científic, descriptiu, de viatges, etc., informaven de les variades facetes de la muntanya de Montserrat.

Es presentà públicament per primera vegada, en aquesta exposició, les còpies del mapa fet per cartografia fotogramètrica a escala 1:5000, de la Diputació de Barcelona. Els fulls, d'un detall sorprenent, comprenen la regió d'Agulles, Monistrol, Monestir, Montgròs i Collbató.

En lloc a part figuraven els dos volums de **Roques, Parets i Agulles de Montserrat,** amb una anticipació dels croquis i fotos que formaran el pròxim tercer volum. Eren interessants les col·leccions d'àlbums i vistes de la muntanya, amb exemplars ben notables de darreries del segle passat. Les edicions dels Amics de Montserrat mostraven itineraris i folklore montserratins; és de remarcar la tasca d'aquest grup en la senyalització dels camins de la muntanya i la conservació de les seves fonts.

«L'operació Montserrat», tal com l'anomena el seu autor, Josep Barberà, anunciava el llibre en preparació amb un recull d'opinions montserratines, el nomenclàtor de roques, esquemes de les principals vies d'escalada i un croquis amb el planteig de l'obra, que constarà de 35 seccions.

Al capítol habitual de novetats en publicacions de muntanya, presentades per la llibreria Quera, figuraven diverses obres del Centre.

El programa de l'exposició expressava les moltes motivacions que havien mogut el Club Excursionista de Gràcia a escollir enguany la nostra «muntanya símbol», veient-la sota diferents aspectes, fins a arribar a l'aspecte modern de l'escalada, de la qual Montserrat constitueix una de les primeres escoles del país. Cal consignar, finalment, que els gravats i llibres més interessants procedien de la col·lecció montserratina de Josep Buch, una de les més extraordinàries que existeixen.

Aquesta exposició constava com un acte més dins la commemoració del cinquè aniversari de la impressió del primer llibre en català (1474-1974).

Josep Llaudó i Majoral

Exposició de fotografies. Homes i gent del Sahara

A la sala Aixelà, Jaume Balanyà ha exposat una selecció de fotografies en blanc i negre de retrats d'indígenes i documentals de la vida i paisatge del Sahara. L'obra presentada és el fruit d'una expedició realitzada l'any passat a aquestes terres per components de tres entitats barcelonines. La nostra revista va donar-ne ja una àmplia informació. Ara voldríem remarcar l'interès d'una exposició que ha estat un exemple a casa nostra: l'obra d'un jove fotògraf professional que alhora és excursionista. A través de les seves imatges ens demostrà la seva maduresa i l'excellent interpretació que ha fet de la vida i l'ambient on viuen la gent del Sahara, en les dures condicions del desert, amb les cares resseques del sol i els ulls vius i penetrants que ens suggereixen tota la lluita per la supervivència en aquell medi inhòspit.

Prop d'un centenar de fotografies en gran format i algunes en color és la mostra que ens oferí Jaume Balanyà com a constància de l'expedició duta a terme, i no ens resta sinó felicitar-lo sinceralment pel seu treball. Esperem veure en un futur pròxim la mateixa exposició a la sala del Centre, així com la magnífica col·lecció de diapositives en color projectades en diversos llocs.

bibliografia

Livre du cinquantenaire de l'Institut de Spéologie «Emile Racovitza». Ed. Acad. Repúbl. Social. România. Bucaresti, 1973. 654 pp., nombrosos gravats i fotografies.

Ja fa un cert temps que ha aparegut aquesta boníssima obra, especialment de bioespeleologia, però encara no n'havíem dit res. De tota manera, pot quedar una mica disculpat pel fet que Romania és lluny, sobretot burocràticament, i que el llibre no ens ha arribat a les mans fins fa més poc temps.

El dia 2 d'octubre de 1971 va tenir lloc a l'Acadèmia de la República Socialista de Romania, a Bucarest, una sessió solemne en honor de l'Institut de Spéologie i del seu gran creador: Émile Georges Racovitza, que, cal recordar-ho, va ésser amb Jeannel un dels dos grans pares de la bioespeleologia —a què uns pocs ens dediquem—, i la qual podem datar des del moment en què en Racovitza es desvetllà la passió pel món subterrani: 1904, ara fa ja 70 anys!

El treball (davant el qual caldria treure's el barret) inclou 6 allocucions històriques sobre l'Institut; 7 allocucions sobre l'homenatge a Constantí Motas en ocasió del seu 80 aniversari, 5 allocucions sobre el colloqui nacional de Cluj, i, finalment, els treballs d'espeleologia presentats, les comunicacions.

Els treballs en comprenen 31 sobre bioespeleologia (cal recordar la personalitat de Racovitza en aquest aspecte) i 11 sobre espeleologia física (geospeleologia, climatologia, etc.). També inclou una nota sobre un film de P. Gil-

meanu sobre el gran savi Racovitza.

Del valor de les comunicacions se'n podria dir massa coses bones, però només cal recordar que entre tots els participants n'hi ha de la talla intellectual de Delamare-Debouteville, Ginet, Husson, Henry, Magniez, Botea, Negrea, Serban, Juberthie, Dancau, Ceuca, Matic, Decou, Ljovuschkin, Gh. Racovitza, Plesa, Botosaneanu, etc., etc.

En el que es refereix a espeleologia física cal esmentar entre altres: Panos, Gh. Racovitza, i persones de reconeguda vàlua.

El llibre fa pensar molt, massa, i no hi ha pas prou lloc ací per a exposar una petita part de tot allò que se'ns acut. Un dels parlaments de Claude Delamare-Debouteville («La coopération roumano-française et l'avenir des recherches spéologiques»), ens recorda que aquesta cooperació dels francesos amb els romanesos ha estat intensíssima i d'allò més profitosa, i ens fa créixer les dents per tot allò que el gran mestre Delamare diu dels de Romania... Però cal recordar que ací on ens ha tocat de viure encara no ho mereixem pas, entre moltes altres qüestions perquè encara no «fa 50 anys que tenim un Institut de recerca espeleològica»!

Ens cal esperar, doncs, que els déus es compadeixin un dia de les nostres privacions i els nostres possibles descendents els ho agraïran.

Oleguer Escolà

AZIMUT, tu primer libro de montaña, de Joan Cruz. Editat pel Centre Excursionista de Sant Adrià. Sant Adrià del Besòs, 1972.

Escrit en llengua castellana, *Azimut*, obra d'iniciació excursionista, és producte d'un intens treball realitzat pel jovent del Centre Excursionista de Sant Adrià. Aquest grup de jovent, modèlic quant a organització i esperit de treball, ha afrontat seriosament el problema de disposar d'uns textos pedagògics que ajudin els adolescents a iniciar-se en l'esperit i la tècnica excursionistes. Cal dir que llurs autors, escriptor i dibuixant, l'han resolt amb plena satisfacció. Poques vegades és possible de trobar rigor tècnic, llenguatge adequat, amenitat, qualitat i claredat de gràfics i dibuixos, bones fotografies, impressió acurada, etc. no ja en una obra excursionista, sinó a qualsevol realització editorial. *Azimut* és molt més que una bona intenció: és una eina aconsellable i imprescindible en la pedagogia de l'excursionisme per a infants i adolescents, que no dubtem a recomanar vivament a qualsevol monitor de jovent.

Gabriel Jaraba

Defensa del Rosselló català. Pere Verdaguer. Curial. Barcelona, 1974.

És amb goig que comentem la publicació d'aquest llibre, fruit de l'interès i constant estudi sobre el Rosselló, del nostre corresponsal de «Muntanya» a Perpinyà i conegut escriptor Pere Verdaguer.

Dóna una informació i exposa uns problemes moltes vegades desconeguts de tants catalans del Principat que visiten les veïnes terres rosselloneses, entenent com a tals les petites comarques catalanes que pertanyen ara a l'Estat Francès (Rosselló, Vallespir, Capcir, Cerdanya i Conflent), que una nova i encertada tendència anomena la «Catalunya Nord».

Pere Verdaguer, professor que ha publicat nombroses obres i diversos articles a revistes catalanes i franceses, ens mostra a través d'aquest llibre de més de dues-centes pàgines l'evolució de la llengua catalana i la seva cultura en aquest segle a les terres del Rosselló, on l'autor ha lluitat per mantenir-la i salvaguardar-la, ja que és membre fundador del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (G.R.E.C.) i ha tingut al seu càrrec, des del seu inici en 1969, l'organització de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada de Conflent.

El lector trobarà a **Defensa del Rosselló català** alliçonadores experiències dels problemes lingüístics i les possibilitats de futur per a la terra rossellonesa, tan pròxima a nosaltres i tan allunyada alhora.

L'obra de Pere Verdaguer analitza en primer lloc el cas del Rosselló conjuntament amb el fet de la lluita evident per a la supervivència d'altres llengües regionals a França. Seguidament exposa el funcionament del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans i l'actitud catalanista al Rosselló. És interessant la informació sobre les bases i perspectives de la Universitat Catalana d'Estiu a Prada, de la qual podem fer-nos ressò a través de la nostra experiència personal del darrer estiu. Creiem que la seva continuïtat és importantíssima.

A continuació l'autor s'estén en un capítol de plets «pro domo»: la lluita pel prestigi de la llengua, lluita que es

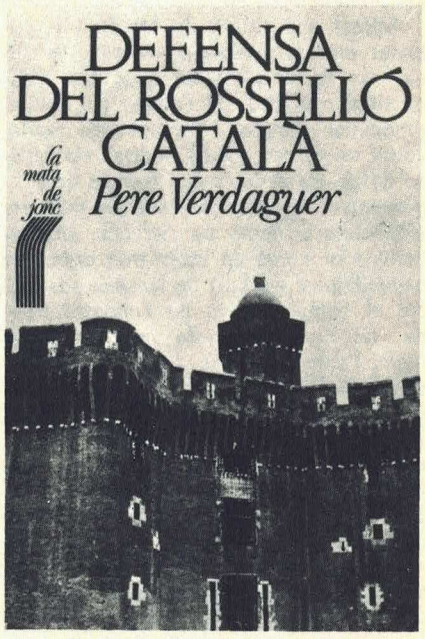

reflecteix en la visió que ens ofereix de la presència de la literatura catalana al Rosselló. Una sèrie d'entrevistes a uns quants rossellonesos ens fa conèixer llurs opinions enfront de totes aquestes qüestions vitals, i la visió, en el darrer capítol, del Rosselló que vol industrialitzar-se és d'una actualitat ben viva i que afecta el futur dels Països Catalans.

Escrit amb un estil viu i directe i una amena manera de dir, recomanem aquest llibre, que ens era molt necessari, a tots els excursionistes i visitants de la Catalunya Nord que no vulguin quedar-se amb una visió superficial d'aquesta terra, sinó que vulguin conèixer i comprendre tot el procès històric i lingüístic d'aquestes comarques catalanes de sobirania francesa, i l'aconsellem a tothom a fi de poder comprendre uns fets i una realitat que feia falta de divulgar.

Josep Llaudó i Majoral

Toponímia urbana i onomàstica vària. Enric Moreu-Rey. Col·lecció «Raixa», número 98. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1974.

El professor Enric Moreu-Rey, autor, entre molts d'altres estudis històrics i lingüístics, d'una obra essencial, imprescindible per a la formació bàsica de tot excursionista, **Els noms de lloc** (1), ens ha donat a conèixer ara un altre estudi sobre temes d'onomàstica que ve a constituir com un adequat i neces-

sari complement del seu treball anterior.

Aquest nou estudi de Moreu-Rey, publicat dins la col·lecció «Raixa», consta de tres parts: ultra les dues que s'especifiquen al títol de l'edició del volum, toponímia urbana i onomàstica vària, conté un tercer treball dedicat als hipocorístics, és a dir, a les formes que representen derivacions afectives dels antropònims o noms de persona. Un denominador comú de totes tres branques específiques —a part de la seva adscripció al camp genèric de l'onomàstica— és, tal com assenyala molt explícitament l'autor, que es tracta d'uns terrenys fins ara ben poc o no gens fressats pels lingüistes i pels investigadors, els quals han centrat els seus estudis en les dues branques principals o majors de l'onomàstica: la toponímia pròpiament dita, és a dir, que inclou els noms de lloc no urbans, i l'antroponímia que comprèn els noms de persona. Moreu-Rey, doncs, enceta el camí d'uns temes plens d'interès, que no solament concerneixen una parcella de la llengua, sinó que contenen un copiós bagatge de dades i referències de tot ordre, que ajuden a aclarir i explicar molts aspectes de la història i de la geografia dels pobles.

El treball inicial del volum, que tracta sobre toponímia urbana, és el més dens dels tres que integren l'obra. Amb exemples de les diverses llengües romàniques de la Península Ibèrica, Moreu-Rey classifica els topònims urbans en quatre grans divisions: geogràfics, urbans pròpiament dits (estructura urbana, serveis, activitats, etc.), històrics i afectius, cadascuna de les quals comprèn diversos grups i sub-grups. Tots els noms inclosos en aquestes divisions formen el conjunt dels topònims naturals, que són els que realment ofereixen interès, tant per al lingüista com per al geògraf, l'historiador, el folklorista o el sociòleg, i que s'oposa al grup dels topònims imposats, és a dir, creats per decisió oficial, tan nombrosos en els nomenclàtors urbans. La majoria d'aquests topònims artificials o imposats corresponen, és clar, a vies o espais urbans de nova creació, però en d'altres casos la imposició, usualment per motivacions polítiques, ha estat en detriment de topònims naturals ja existents. Moreu-Rey assenyala la repulsa de què són objecte aquestes substitucions arbitràries per part del món científic i de totes les persones cultes i sensibles. Només caldria apuntar, dels nombrosos casos que, a tall d'exemple, addueix l'autor, el de tantes i tantes poblacions del nostre país, amb uns tradicionals «carrer Major» i «plaça Major» que han estat substituïts per altres denominacions segons les diverses circumstàncies polítiques de cada moment.

El treball sobre hipocorística o noms afectius toca un tema gairebé inèdit, usualment negligit fins ara, i que ofereix més matèria del que podria semblar a primer cop d'ull, tant des d'un punt de vista específicament lingüístic com històric, sociològic, etc. Cal remarcar que al costat dels hipocorístics de noms de persona, que són els pròpiament dits, no deixen d'existir els hipocorístics topònims, amb exemples tan coneguts com són ara Barceloneta, Oleseta, Vilanoveta, Montblanquet, Ripollet, Monistrolet, Cadinell, Capolatell, l'Arbocet, Cerdanyola, etc.

El darrer capítol de l'obra, que versa sobre onomàstica vària (noms d'arbres, de vents, d'edificis, d'animals, de campanes i objectes diversos, etc.), és només un conjunt de suggeriments sobre els diversos camps de l'onomàstica que resten sense explorar. L'autor, valent-se del material recollit, sembla ser, d'una manera marginal o esporàdica, ens descobreix les possibilitats i l'interès que ha d'oferir la recopilació i l'ordenació sistemàtiques dels noms que formen aquestes branques menors de la ciència onomàstica i convida els estudiosos a endinsar-s'hi decididament. Nosaltres, sense voler vedar el camp a ningú, creiem que és ell mateix, el professor Moreu-Rey, qui un dia ens ha d'oferir un tractat complet d'onomàstica, que ultrapassi els límits modestos d'aquesta obreta, que no vol ser sinó una mostra del vast material que ha de resultar interessant d'inventariar i un tast dels ensenyaments que se'n pot haver.

Amb tot, aquest nou manual de Moreu-Rey, forma, amb **Els noms de lloc** (1)

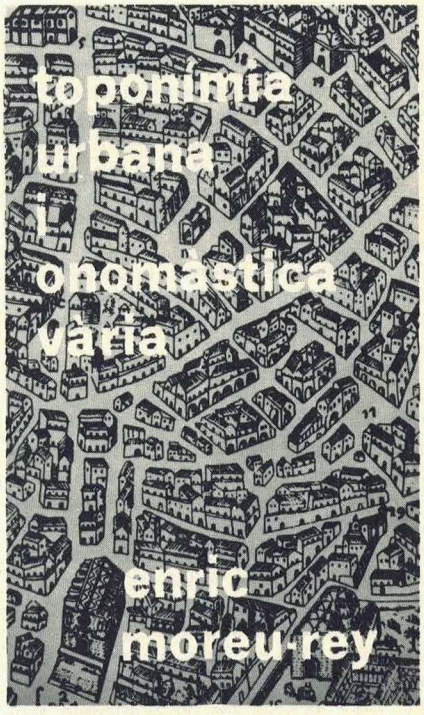

del mateix autor, a què ja ens hem referit, i **Els llinatges catalans** (2), de Francesc de B. Moll, una eficaç trilogia que el nostre públic no especialitzat té actualment al seu abast per a formar-se una idea completa de tots els problemes generals d'aquesta ciència tan suggestiva i que tants d'alliçonaments de tot ordre inclou que és l'onomàstica.

Albert Jané

(1) **Els noms de lloc.** Introducció a la toponímia. Arxiu Bibliogràfic Excursionista, de la Unió Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1965.

(2) **Els llinatges catalans** (Catalunya, País Valencià, Illes Balears). Assaig de divulgació lingüística. Francesc de B. Moll. Col·lecció «Raixa», 40-42. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1959.

La revista "Muntanya" editada pel Centre Excursionista de Catalunya, es publica sense cap finalitat lucrativa.

AMB AQUEST GEST...

milions d'homes de tot el món comencen cada dia llur jornada.
Un massatge fort i baronívol de FLOID després d'afaitar-vos us evitarà tota irritació cutània i prepararà la vostra pell per a l'afaitada de l'endemà.
Amb l'ús habitual de FLOID AFTER-SHAVE l'home d'avui reprèn la lluita diària, optimista i ben dispost.

Useu, també, Aigua de Colònia FLOID.
Fresca, baronívola... excitant.

Floïd

HAUGRON CIENTIFICAL, S. A. New York / London / Paris / Barcelona

· PIJOAN · estudio baquès

a qualsevol època de l'any us podreu equipar a

Parellesset

ENRIC GRANADOS, 122 - AVINYÓ, 8-10 - PASSEIG MANUEL GIRONA, 49

SUCURSAL A GIRONA: CORT REIAL, 15

d'EL CASERIO,
me'n fio!

Per això
és el primer formatge
en porcions
d'Espanya

Pes en origen: 170 grams

EL CASERIO

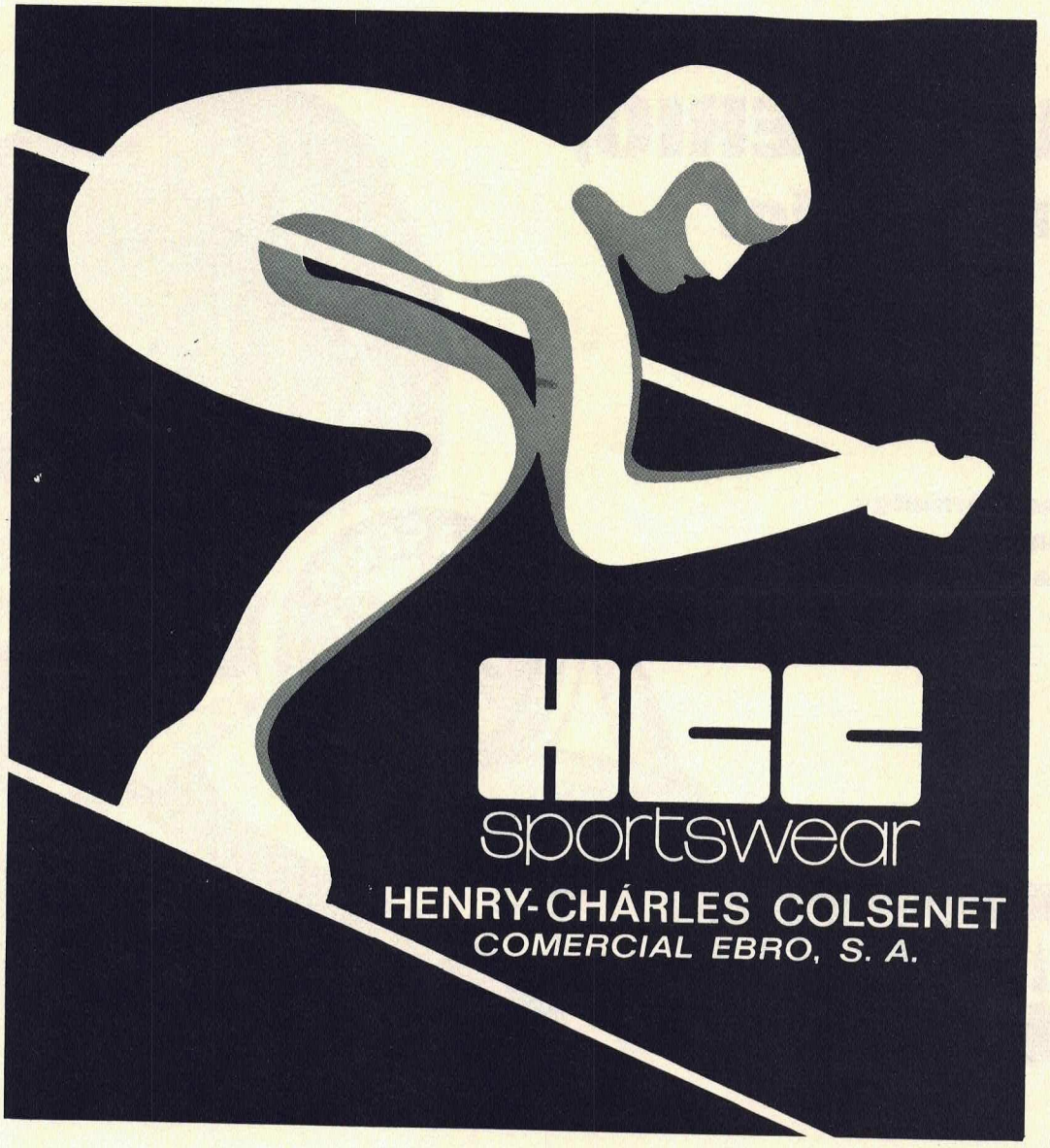
HCC
sportswear
HENRY-CHÁRLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

Publicacions del Centre Excursionista de Catalunya

Estan a la venda a les principals llibreries i a la Secretaria del Centre els següents llibres:

Guies-Itineraris de muntanya

Alt Berguedà i Cardener. Agustí Jolis i Mª Antònia Simó. Preu venda públic: 125'— ptes.
Pedraforca. Agustí Jolis i Mª Antònia Simó. Preu: 90'— ptes.
Pallars-Aran. Agustí Jolis i Mª Antònia Simó. Preu:250'— ptes.
Pallars-Aran. Agustí Jolis i Mª Antònia Simó. (Edició en castellà). Preu: 250'— ptes.
Posets-Maladeta. A. Armengaud i Agustí Jolis. (Edició en castellà). Preu: 200'— ptes.
Posets-Maladeta. A. Armengaud i Agustí Jolis. (Edició en francès). Preu: 250'— ptes.
Vignemale-Monte Perdido. R. Ollivier. (Edició en castellà). Preu: 200 ptes.
Meteorologia de l'excursionista. Eduard Fontserè. Preu: 80'— ptes.
Guia per a conèixer els arbres. Francesc Masclans. (Tercera edició, en premsa.)
L'Aneto i els seus homes. edició en català i 2ª edició en castellà. Jean Escudier i Agustí Jolis.
(Biografia d'una muntanya i els homes que realitzaren la seva conquesta al massís Maladeta-Aneto.)
La Fou de Bor i cavitats de l'alta vall del Segre. M. Canals, C. Ribera i R. Viñas. Preu: 150'— ptes.

El preu dels llibres, els quals es poden trobar a les principals llibreries, correspon a la venda al públic. Els socis del Centre poden beneficiar-se d'uns descomptes considerables adquirint-los a la Secretaria de l'entitat, on es pot veure l'exposició de publicacions.

Revistes del Centre Excursionista de Catalunya

A més de **Muntanya,** revista de l'excursionisme i dels esports de muntanya, el Centre publica també les revistes següents:

Otro Cine. — Portaveu de la Secció de Cinema Amateur i de l'UNICA.
Al servei del cinema amateur i del bon cine professional.
Revista bimestral. Subscripció anual: 150'— ptes. Subscripció protector: 300'— ptes.
Número solt: 30'— ptes. Subscripció anual a l'estranger: 280'— ptes. 4'— $.
Número solt a l'estranger: 50'— ptes.
Queden en arxiu números endarrerits per a la venda.

Speleon. — Publicada per l'E.R.E. «Equip de Recerques Espeleològiques».
Revista sobre espeleologia física, bioespeleologia, espeologia humana, espeoarqueologia, etc.

MUNTANYA Editada pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.
Reflex de totes les activitats i tots els aspectes de la muntanya i l'excursionisme.

Si encara no sou subscriptor de MUNTANYA, retalleu i envieu aquest butlletí i rebreu puntualment la revista al vostre domicili.

Si ja en sou, doneu-lo a un amic que s'interessi per l'excursionisme i segur que us ho agrairà.

Nom .....

carrer..... núm..... pis.....

població .....
(districte postal)

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir del núm. , amb la quota anual de 195 pessetes país o 225 pessetes estranger.

Cobrament:

☐ gir postal

☐ reembossament

☐ compte corrent

Signatura

N'apareixen un o dos números l'any, de més de 100 pàgines. Preu de subscripció anual: 150'— ptes. Disponibles números endarrerits.

Espeleòleg. — Butlletí de relació i informació de l'E.R.E. «Equip de Recerques Espeleològiques». Treballs sobre espeleologia. Presentació ciclostilada.

Subscripció: 100 ptes. cada quatre números. N'acostumen a aparèixer de dos a quatre números l'any. Se n'han publicat fins a la data 15 números. En queden en arxiu exemplars per la venda, tret dels números 1 i 2 (exhaurits).

Altres revistes disponibles del fons d'edicions del Centre en existència

Montaña. — Anales del Centro Excursionista de Cataluña. 1945 (Alpinisme, Esquí, Escalada, Cinema, Geografia, Fotografia, Història, Folklore).

Volum relligat de 320 pàgines, il·lustrat, mapa plegat.

De les publicacions periòdiques del Centre queden en existència un limitat número d'exemplars (per completar col·leccions).

Primeres publicacions excursionistes, des de 1876.

«Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques», «L'Excursionista», «Butlletí de l'A.C.d'E.C.». «Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana».

Anuari de l'A.E.C. — En queden números solts.

Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya. —1891-1938. En queden exemplars per a completar col·leccions.

Montaña. — Revista Bimestral 1946 al 1969. N'han aparegut 124 exemplars agrupats en 11 volums. En arxiu, col·leccions incompletes. Números solts. Interessants temes monogràfics, amb mapes i itineraris d'excursió, vies d'escalada, ressenyes.

Preu número senzill: 20'— ptes. Número doble i amb mapes: 35'— ptes.

Muntanya 1970-1971. Butlletí bimestral del Centre.

En resten comptades col·leccions completes (11 números). Només se serviran els pocs números esgotats formant col·lecció. Preu: 250'— ptes. Números solts: 25'— ptes.

Per a l'adquisició d'aquestes publicacions i per a tota mena d'aclariments sobre les edicions del Centre, cal adreçar-se a la seva secretaria (carrer Paradís, Barcelona, 2), de dilluns a divendres, de 7 a 9 del vespre. També s'hi poden adreçar comandes per escrit, detallant les obres i els números de les revistes que es desitgin.

La revista **MUNTANYA,** editada pel Centre Excursionista de Catalunya, ha guanyat una nova etapa de superació, tant per la presentació com pel contingut, com a fruit dels esforços d'un treball d'equip.

Ara, **MUNTANYA,** demana la col.laboració dels seus lectors per a una nova etapa d'expansió, perquè aconsegueixi tota la difusió que es mereix.

Franqueig

TARGETA POSTAL

Revista MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Paradís, 10

BARCELONA (2)

Molts excursionistes no llegeixen MUNTANYA perquè no la coneixen.

Parleu-vos de MUNTANYA i feu-los-la conèixer.

Retalleu aquest butlletí i doneu-los-el perquè se subscriguin a MUNTANYA

MIRAGE italia

SVENSKA ALPIN SKI
POOL

POOL
fornitori atleti AZZURRI FISI

KM. LANCIATO
DI «LA PLAGNE» 1974

NUOVO RECORD MONDIALE DI VELOCITÀ

PER MATERIALI DI SERIE MASCHILE

1° SILVANO ROUDE · KM.-ORA 150,860
3° TERESIO VACHET KM.-ORA 149,030

NUOVO RECORD ASSOLUTO FRANCESE DI VELOCITÀ

PER MATERIALI DI SERIE FEMMINILE

1 MIRAGE **italia**
2 MIRAGE **italia**
3 MIRAGE **italia**
4 MIRAGE **italia**

agents generals per Espanya

SANTA EULÀLIA
ESPORTS
Passeig de Gràcia, 93
BARCELONA-8

FREYRIE

MIRAGE LO SCI DI SERIE PIÙ VELOCE DEL MONDO

Alpinismus International

Lufthansa

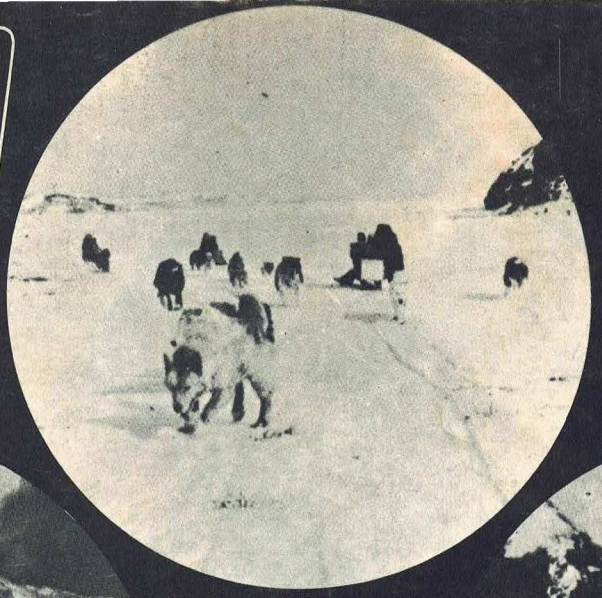

Una travessia amb trineus arrossegats per gossos a l'Artic canadenc.

Dotze alpinistes arriben al cim.
Al 26 Noshaq 7492 m.

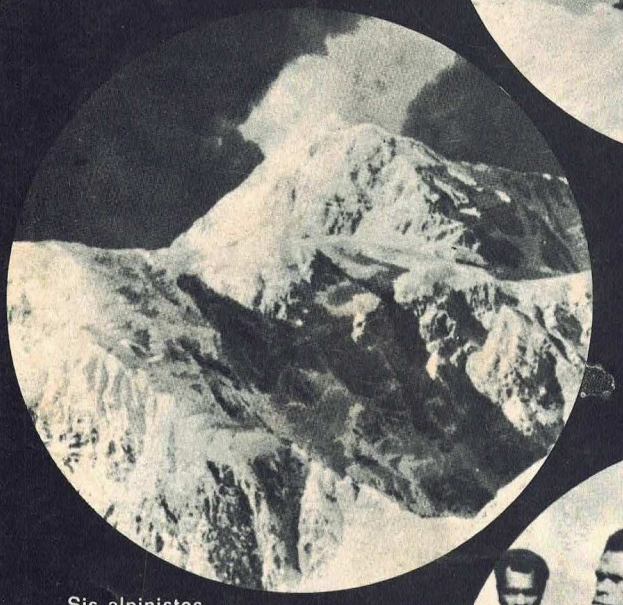

Sis alpinistes
han aconseguit el cim.
Al 17 Mac Kinley 6187 m.

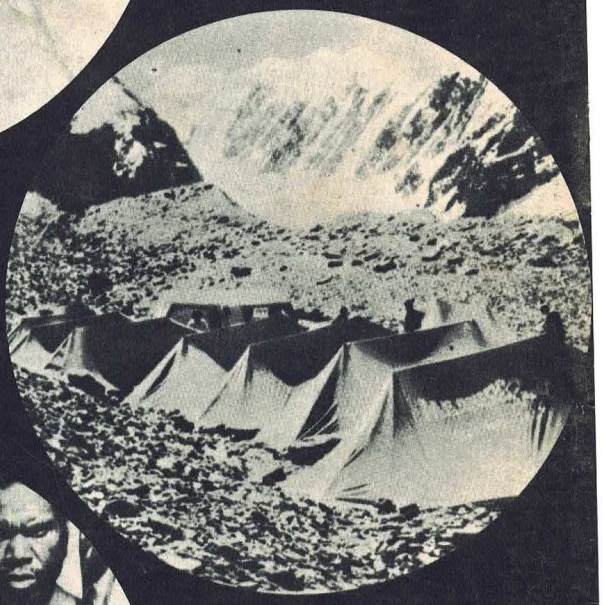

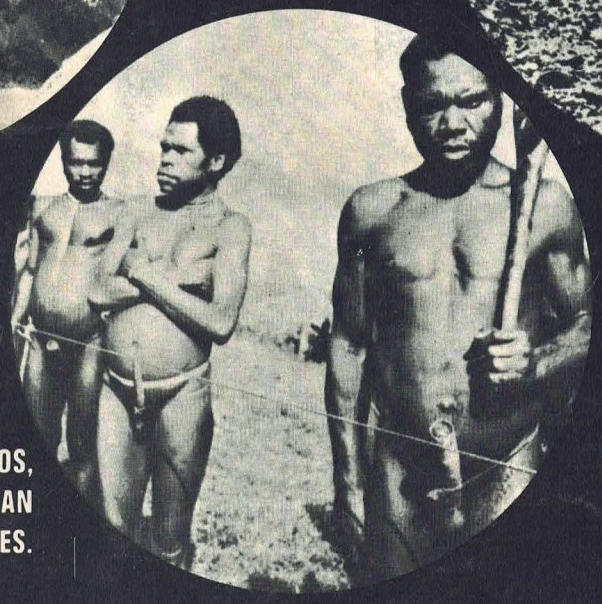

Nova Guinea Indonesia.
Una exploració a l'edat de pedra.

descoberta de les muntanyes de la terra

MES DE 1.300 ITALIANS, FRANCESOS, SUISSOS, AUSTRIACS, ALEMANYS, HAN VIST TOT EL MON AMB NOSALTRES.

Alpinismus International

Beppe Tenti
Via G. F. Re 78
10146 Torino (Italie)
Tel. 79 30 23

Informació:
CARLES BALAGUER
Calabria, 152
Tel. 224 71 87
Barcelona-15

29 de gener 74 - 21 de febrer 74
Al 12 Aconcagua m 6959 - Argentina

5 de març 74 - 21 de març 74
Al 9 Tasjuaq - Canadà
(Trekking sobre trineus arrossegats per gossos)

27 de març 74 - 18 d'abril 74
Al 31 Yanoama - Amazònia
(Trekking en barca pel riu Orinoco)

30 de març 74 - 21 d'abril 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking al campament base de l'Everest)

Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal (Trekking)

18 de maig 74 - 26 de maig 74
Al 4 Demavend m 5681 - Iran
(Ascensió al cim i visita ciutats perses)

2 de juny 74 - 23 de juny 74
A l'11 Perú
(Trekking a cavall; en barca i automòbil a través de l'antiga civilització pre-colombina)

7 de juliol 74 - 30 de juliol 74
Al 14 West Irian - Nova Guinea Indonèsica
(Trekking a l'edat de pedra)

3 d'agost 74 - 27 d'octubre 74
(Trekking en una regió de l'Himalaia (encara no determinada) o bé a l'Africa Equatorial de l'Est)

5 d'octubre 74 - 27 d'octubre 74
5 d'octubre 74 - 3 de novembre 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking)

Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal
(Trekking)

1 de novembre 74 - 17 de novembre 74
Al 32 Gran Erg - Sahara
(Trekking amb camells)

21 de desembre 74 - 30 de desembre 74
21 de desembre 74 - 6 de gener 75
21 de desembre 74 - 5 de gener 75
Al 6 Ruwenzori m 5123 - Uganda
(Ascensió al cim)

Al 7 Kènia m 5199 - Kènia
(Ascensió al cim)

Al 8 Kilidmanjaro m 5890 - Tanzània
(Ascensió al cim)

Al 15 Lantang - Nepal (Trekking)